

ÉDES ANYANYELVÜNK

XIV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

1992. ÁPRILIS–JÚNIUS

ÁRA: 25 FORINT

A tartalomból:

Hogyan beszél ma az ifjúság? (Százezer forintos pályázat)

**Deme László:
A rádiózás
nyelvi felelősségéről**

**Lőrincze Lajos:
Kórházi jegyzetek,
gondolatok**

**Fülei-Szántó Éva:
Mit kerestek az intervi-
ziós seregek az egyko-
ri Szovjetunióban?**

**Balázs Géza:
Váltsuk le a rendszer-t!**

**Simon Zoárd:
Milyen órák
a humánórák?**

**Bán Ervin:
Jog, szabadság és
személynév**

**Zimányi Árpád:
Jár-vány**

**Tulit Ilona:
Az Anyanyelvápolók
Erdélyi Szövetségéről**

**Az Országos Közép-
iskolai Tanulmányi Ver-
seny magyar nyelvi út-
mutatói**

Határok nélkül

Anyanyelv. Nem véletlen, hogy a világ népeinek nagy része a nyelv fogalmát és jelentését az anyához köti. A születés csodájához, az emberi test melegéhez, a szeretet mélységeihez, a hűséghez, a féltéshez, a befogadáshoz – a teremtettséghez.

Az anyanyelv öröklött vagyonunk, sejtjeinkbe szövődő tulajdonunk. Az anyanyelv egyenlővé vált önmagunkkal. Szlovákiai magyar költő, Tózsér Árpád írta le: Anyánk képén a világ a ráma.

Az anyanyelv a világ, a világhoz vezető út is.

Az anyanyelv ezerarcú gazdagság, a nyelv minden szava a lélek forrásvidékeihez vezet.

Az anyanyelv befogadja a természet tájait, saját kicsi hegyvölgyeinket, füveseinket, vizeinket.

Az anyanyelv megőrzi történelmünk helyeit: Vereckét, a Muhi-pusztát, Mohácsot, a pártütéseket, a lázadásokat, 1848-at, Doberdót, a Don kanyart, az erőszakos diktátorokat, a mártírokat, a hazugokat és a szenteket. S megőrzi a mai napot is.

A nyelv az anyától tanulja természetét, a nemesre törekvést, az élet megtartásának törvényeit. A nyelvet lehet suttogni, a nyelvet tud rejtozni a veszély elől, tud büszkén egyenes lenni, tud ellenállást szítani, lehet vele gyűlölni, tud siratni, s ha kell, átváltozik az erőszak előtt: hasonlatokká szelődül, szimbólumokba rejtj arcát – ezernyi alakot ölt, s mindezt az élet megtartásáért és felneveléséért.

A nyelv személyi tulajdonunk, de közvagyon is. A nagy nemzeti leltárban legnagyobb szellemi értékünk: saját nyelvünk. Magyar nyelvünk a Halotti beszédől a mai napig a küzdelem története. Magyar nyelvünk más nyelvek árnyékában élt, más

nyelvek ellenében kényszerült fejlődésre. Előbb a latin, majd évszázadokon át a német nyelv öröknek tűnő árnyéka. S az idegen dinasztiák. Ha volt a nyakunkon nagyhatalom, birodalmi erővel kényszerítette ránk a nyelvét. Megéltük a német nyelv divatját, megtapasztaltuk erőszakos vasmarkát is. A szovjet birodalom is kényszerített ránk nyelvet – közelmúltunk az orosz nyelv erőszakos örülete. Hosszan tartó nagy leckéket kaptunk a nyelvi imperializmusból.

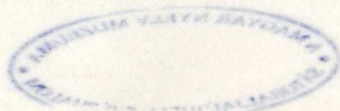
S tragikus történelmünk! Mohács után az ország szétdaraboltsága visszavetette a városok fejlődését, az elkésett városiasodás késleltette a városkultúrák kialakulását, s ezzel újkori nyelvünk megteremtését. Városok nyelvművelő műhelyei helyett közel két évszázadon át a parasztok, a reformáció, templomok, zsolnárok s imádságok őrizték s ápolták a nyelvet.

Majd csak a felvilágosodás, a polgárosodás hozta meg nemzeti létünk gondjainak felörvénylését. A reformkor, a 48-as szabadságharc, a XIX. és a XX. század eleje nemzeti kultúránk nagy ideje. A költészeté, a prózáé, a drámáé, a nyelvújításé, a grammatikaké, a nyelvtudományé.

Kis népek történelmi éréseinek sajátossága: a nemzeti kultúra teremtő és megtartó erejének szüksége. Itt kap teret az önkifejezés, az önvédelem ösztöne és tudatossága. A XIX. és a XX. századi kis nemzeti kultúrák irodalomközpontúak, az irodalom emeli ki a szót, a betű szerepét. A saját nyelv erejét és pótolhatatlanságát.

A mai magyar nyelv a történelmi kihagyások és a veszélyeztetettség helyzeteiben nőtt nemzeti nyelvünké. S mire kultúránk megérinthette volna az európai szellemi élet partjait – ismét a veszélyeztetettség állapotá-

Elhangzott a pedagógusképző intézmények kiejtési versenyének országos döntőjén, Győrött, 1992. április 9-én.

ÉDES
ANYANYELVÜNK

Megjelenik
a Magyar Tudományos Akadémia
Magyar Nyelvi Bizottságának,
a Magyar Nyelvtudományi
Társaságnak és
az Anyanyelvápolók Szövetségének
a támogatásával.

A szerkesztőbizottság elnöke:
Lőrincze Lajos

Szerkesztőbizottság:
Deme László
Fábián Pál
Rácz Endre

Felelős szerkesztő:
Bencédy József

Helyettese:
Grétsy László

Szerkesztőség:
Budapest VII.; Kazinczy u. 23–27.
1364 Budapest, Pf. 122.

Kiadja:
az Anyanyelvápolók Szövetsége

Felelős kiadó:
Grétsy László

Előfizethető:
Anyanyelvápolók Szövetsége,
1126 Budapest, Szoboszlai u. 2–4.
vagy 1360 Budapest 500. Pf. 6.
közvetlenül vagy postautalvánnyon.

Megjelenik negyedévenként.

Egy szám ára: 25 Ft.

Előfizetési díj: egy évre 100 Ft
Kárpátalján: 10 rubel
Szlovákiában: 50 korona
Erdélyben: 100 lej
Burgenlandban: 20 schilling

Előfizethető:
Kárpátalján: a KMKSZ
Beregszászi Járási Szervezeténél
295510 Beregszász, Pf. 90.

Szlovákiában:
Csehszlovákiai Magyarok
Anyanyelvi Társasága
81557 Bratislava
Nám. 1. mája 10–12.

HU ISSN 0139-9457

Készítette:
CERBERUS Kft.
1054 Budapest,
Kálmán I. u. 23.
Telefon: 1323-511
Felelős vezetők:
a kft. ügyvezető igazgatói

Hogyan beszél ma az ifjúság?

(Az Édes Anyanyelvünk és a Dunaholding Alapítvány
százezer forintos pályázata)

Szinte mindenki tudja, hogy az ifjúság nyelve, beszéde a legszínesebb, legszemléletesebb, egyszersmind legváltozékonyabb nyelvi rétegek egyike. A fiataloknak régen is volt sajátos nyelvük, stílusuk – csaknem egy évszázaddal ezelőtt már egy önálló könyvecske is megjelent ebből a tárgykörből, Dobos Károlynak A magyar diáknyelv és szótára című munkája (Budapest, 1898) –, de éppen azért, mert gyorsan változik, a mai ifjúsági nyelv már inkább csak jellegében, hangvételében, témakörében hasonlít a száz vagy akár csak harminc évvel ezelőttihez, szókincsében alig-alig.

Az iménti mondatban azért utaltunk épp a harminc évvel ezelőtti ifjúsági nyelvre, mert csaknem három évtizeddel ezelőtt, 1964 elején már volt egy hasonló pályázat. Azt a Magyar Tudományos Akadémia akkori Nyelvművelő Munkabizottsága hirdette meg, mégpedig nagy sikerrel, ugyanis a pályázaton a vártnál jóval többen vettek részt, s jó néhány igen értékes pályamunka is beérkezett. (A pályázatról, majd annak eredményéről részletes tájékoztató olvasható a Magyar Nyelvőr című akadémiai folyóirat 1964. és 1965. évi évfolyamában.) Csakhogy, mint említettük, három évtized nagy idő, ezalatt nagymértékben átalakult az ifjúság nyelvhasználata. Ez a mostani pályázat remélhetőleg pontosan megmutatja,

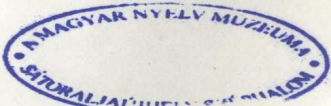
hogy miben és mennyiben alakult át. Segítségével minden bizonnyal az eddiginél jobban megismerhetjük napjaink ifjúsági nyelvét, s ha alaposan ismerjük, törődni is jobban tudunk vele. Mert hogy törődni kell vele, azt talán nem szükséges bizonygatnunk.

Az Édes Anyanyelvünk című nyelvművelő folyóirat szerkesztősége éppen ezért nyilvános pályázatot hirdet olyan szavak, kifejezések, szólások és beszédfordulatok gyűjtésére, amelyek – akár szélesebb, akár szűkebb körben – az ifjúság nyelvében használatosak. A szerkesztőség a pályázatot közösen hirdeti meg a Dunaholding Alapítvánnyal, amely tesztület az anyanyelv ápolásának és a nemzeti kultúra támogatásának jegyében nemes gesztusként 100 000 forintot ajánlott fel a legjobb pályaművek díjazására.

Még néhány szót a pályázatról! Azon bárki, tehát felnőtt is, fiatal is részt vehet, akár pusztán szójegyzékkel, akár – és ez a kívánatosabb – szójegyzékkel és ezt bizonyos fokig mindjárt feldolgozó, legalábbis csoportosító, rendszerező tanulmánnyal. A szervezők arra kéri a pályázókat, hogy legalább száz-kétszáz szót és kifejezést tartalmazó gyűjteményt küldjenek be, mégpedig akár az ifjúsági nyelvnek egészéből, akár csupán egy többé-kevés-

TARTALOM

Dobos László: Határok nélkül	1
Hogyan beszél ma az ifjúság? (Pályázat)	2
Deme László: A rádiózás nyelvi felelősségéről	4
Wacha Imre: A nyilvános beszédéről	5
Lőrincze Lajos: Kórházi jegyzetek, gondolatok	6
Tulit Ilona: Az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetségéről	7
Gyárfás Endre: Elkövetők	7
Bencédy József: Megszólítási és köszöneti gondjaink II.	8
Szathmári István: Egy nagyon rövid versről	9
Grétsy László: Szó-rend-bontás	10
Holczer József: Nehogy különírtja!	10
Fülei-Szántó Eva: Mit kerestek az interjúk serege az egykori Szovjetunióban?	11
Balázs Géza: Váltuk le a rendszer-t!	11
B. G.: Nyelvi műsorok a rádióban	11
Zimányi Árpád: Jár-vány	12
Simon Zoárd: Milyen órák a humánórák?	12
Noll Katalin, Zilahi Mariann: Tanulóink stílusérzékéről	13
Reményfy László: „Gazdag” anyanyelvünk	13
Bán Ervin: Jog; szabadság és személynév	14
Fábián Pál: Régi módú új divatja	14
Pontozó	15
Szabó T. Ádám: Múlt-jelen-jövő: száz év a Rábaköz nyelvjárásában	16
Utmutatók az Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny tételeinek kidolgozásához	17
Graf Rezső: Öröklött vagyonunk: az anyanyelv	18
Zsigmond Győző: Beszámoló a Körösi Csoma Sándor anyanyelvi vetélkedő döntőjéről	18
Grétsy László: Hoci	19
P. Á. L.: Az Implom József-verseny Gyulán	19
Bozsik Gabriella: Helyesírási verseny Egerben	19
F. Kovács Ferenc: Három válasz – sportnyelvügyben	19
Maróti István: A szép magyar nyelvért	20
Olvasóinkhoz	20

(folytatás az 1. oldalról)

ba került. Trianonnal létrejött a magyarság máig tartó drámája: megosztottságunk. Lett Magyarország és határokon kívüli magyarság: lett kívándorlás, emigráció és nemzeti kisebbségek.

Egyik kín a másik mellett.

A világ szórvány- és szigetmagyarsága. Új létforma, s ezzel együtt a nyelv teljesen más állapota.

Idegen közegbe, többség és kisebbség viszonyába került a magyar nyelv. Keserű s önvigasztaló tapasztalat: a szórványba rajzók elmenésében munkál sokféle kényszer, de van önkéntesség is. A befogadó közeghez itt nem fűződnek előítéletek, a szórványban élők nem találkoznak öröklött történelmi feszültséggel, nemzeti rivalitással. A szórványban élő magyar természetes létszükségletből tanul meg franciául, angolul, svédül, hollandul s norvégül. S ami fontos ebben: büntudat és kényszertudat nélkül teszi ezt, mert érzi és tudja, hogy az új nyelvet nem saját maga ellen, nem magyarsága ellen kénytelen elsajátítani.

Persze az emigrációs tudatnak emellett számos gondja-kínja van. De ma már leszűrhető beszédes tapasztalatát elmondhatjuk: manapság Amerikában 1,7–1,8 millió ember vallja magát magyar származásúnak. A legújabb becslések szerint közel félmillió ember beszél még magyarul. Ez azt jelenti, hogy a nyelvvesztés nem feltétlenül jár együtt a nemzeti érzés elvesztésével.

Közép-Kelet-Európában más igazság van érvényben: itt nyelvben él a nemzet. Ebben a térségben aki nyelvet cserélt, az egy nemzedék múltán nemzetiséget is váltott és vált. A határokon kívüli nemzeti kisebbségek történelmi erőszakkal kerültek más helyzetbe, akaratukon kívül kerültek kisebbségbe, kényszerűen kerültek idegen nyelvi közegbe. S ez az idegen

nyelvi közeg mindenütt – Erdélyben, a Vajdaságban, a Felvidéken és Kárpátalján – a többség nyelve. S ez a többség államivá, illetve hivatalossá rangosítja nemzeti nyelvét.

Az említett helyeken mindenütt jelen van a többség nyelvi fölénye, a nyelvi erőszak. Ma már minden nemzetiségi szálláshelyen megfogalmazták: az állam nyelve az érvényesülés eszköze.

A nemzeti kisebbségek anyanyelve elveszti társadalmi szerepét, miáltal a nyelv romlása és vesztese pusztító méreteket ölt.

Tapasztalat az is, hogy a többség-kisebbség erőviszonya visszatükröződik a mindennapi nyelvben. A nyelv ez esetben leolvasható szomorú tükör.

A nemzetiségi léttapasztalata az is, hogy a művelődés, a műveltség bázisa az anyanyelv. Az államnyelv erőszakolása naponta cáfolja meg ezt az elvet.

Tapasztalat az is, hogy nemzetiségi térfélen a nyelvvesztés a nemzetvesztés első, tragikus állomása.

Természetes, hogy a nyelvi elnyomással szemben kialakul az ellenállás is, ez az ellenállás azonban öne rejéből nem tudja ellensúlyozni a kisebbség nyelvére nehezedő nyomást.

Lehetne megoldás a kétnyelvűség, a két kultúrával termékenyülő határon kívüli nemzetrészek. Igen, de ez a szándék csak a többség és a kisebbség nyelveinek szigorú egyenjogúsításával valósítható meg.

Ebben a viszonyban nem lehet alárendelt nyelv. Próbálkozunk ezzel, akarnánk ezt, sajnos, elfogadható, jogilag szavatolt gyakorlatát eddig egyetlen szomszédos országban sem sikerült megvalósítani. Ez irányú szándékunkra Szlovákiában is a többség nyelvi nacionalizmusa válasszol.

Vannak dolgok, amelyeket ma már az egyetemes magyarság, az összmagyarság szempontjából kell értelmeznünk. Ilyen anyanyelvünk helyzete itthon és a világban. Egyetemes magyar ügy a világ szórvány- s szigetmagyarsága anyanyelvének a megtartása. Összmagyar ügy a határon kívül élő nemzeti kisebbségek anyanyelvének védelme, ápolása s társadalmi szerepének visszaszerzése.

Tudatosítanunk kell, hogy Magyarország a határon kívül élő minden magyar szellemi hazája. Tudatosítanunk kell, hogy Magyarország anyanyelvi gondjainak ügyében bázisrepülőter, szellemi erőmű. Állandó forrás.

A Szép Magyar Beszéd versenyének országos döntőjét ez alkalommal Győr városa, az Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskola vállalta magára. Ez a rendezvény most országos pódium, sőt e méreteiben és értelmében túlmutat azon is: összmagyar gondolatcsere a szépről s a gondolat erejéről.

Engedjék meg, hogy egy gondolatot ajánljak e találkozó elé: *határok nélkül*.

Aki e három nap folyamán e rendezvény pódiumán szót kér, szavának visszhangja kél határon bévül, és azon túl is. Higgyük azt, hogy a szép szó most tavaszi vetés. Szép verseng a széppel, nemes a nemessel. S e nemes versengés anyanyelvünkért van, azért, hogy rangosítsuk, azért, hogy nyelvünknek ne várórajait hagyjuk magunk mögött.

A szép mondásával értékeinket tartjuk magunk fölé, s lehet ez üzenetünk is, hogy küzdelemben állunk nyelvünk lekicsinylése, sok helyen történő megaláztatása ellen.

Kíváncsom mindnyájuknak, hogy e versengés adjon nekünk esztétikai, emberi, erkölcsi többletet.

Dobos László

(folytatás a 2. oldalról)

bé jól körülhatárolható részterületéről (az iskolai élet nyelvhasználata, a becéző nevek az ifjúsági nyelvben stb.). Az anyagot betűrendben is, fogalmi körönként csoportosítva is beküldhetik a pályázók. Ilyen fogalomkörök lehetnek a **tantárgymegjelölések** (pl. *biosz, főci, matek*), a **testrésznevek** (*kuklyuk, hári, virgács*), a **köszönésformák** (*szó, csó, helósztok*), a **rikító, túlzó jelzők** (*tök, haláli, baromi*), a **járműbecézések** (*benzinkecske, szappantartó, vartfogó*) stb.

A pályázóktól a következő adatok beküldését kérjük:

1. A beküldésre kiszemelt szó vagy kifejezés. Ha több változatban él a szó, akkor alakváltozatai is, pl. *figyu* vagy *figyuzz* (= figyelj!), *flamó* vagy *flammó*.

2. A szó pontos jelentése. Ha több jelentése is van, akkor mindegyik.

3. Egy-két olyan példamondat, amelyből kiderül, hogy a beküldött szónak, kifejezésnek milyen szerepe van a beszédben. Tehát az 'ellop, elemel' jelentésű *trombitának néz* szókapcsolat használatát pl. ilyen mondattal szemléltethetjük. „Hapsikám, valaki *trombitának nézte* a bicajomat.”

4. A szó stílusértéke és használati köre. Pl.: Ritkán vagy sűrűn használják? Tréfás vagy gúnyos, esetleg egyéb színezete van? Csak fiúk, csak lányok használják, vagy mindkét nembeliek? Csak egészen fiatalok, pl. általános iskolások használják, vagy idősebbek is? Függ-e műveltségtől, iskolatípustól, foglalkozástól a használatuk?

A pályázatokat 1992. november 15-ig kell beküldeni a pályázó nevének, foglalkozásának, korának, pontos lakcímének – ha van: telefonszámának – feltüntetésével, s annak változásával, hogy a gyűjtés köre milyen fiatalokra terjedt ki. A pontos cím, ahová a pályázatot el kell juttatni: Dr. Grétsy László tanszékvezető, ELTE Tanárképző Főiskolai Kar, Budapest, Kazinczy u. 23-27. 1075. A pályázatra tessék ráírni ezt is: „Hogyan beszél ma az ifjúság?” pályázat. Az eredményhirdetés s a díjak, jutalmak átadása előreláthatólag 1992. december végén lesz.

A pályázat résztvevőinek már jó előre sok sikert kíván az

Édes Anyanyelvünk szerkesztősége és a Dunaholding Alapítvány

A rádiózás nyelvi felelősségéről

Rádióink Nyelvi Bizottságának és Mikrofonbizottságának tevékenységéről írva (1991. évi 1. számunk 17. lapján), a rádiózás fejlődésében – legalábbis nyelvi-nyelvhasználati szempontból – új korszak kezdetét kellett jeleznem. A hetvenes években ugyanis a korábbi, főleg „felolvasó” rádióban fokozatosan megszaporodtak az élő adások és bennük a hivatásos rádiósok mellett a több-kevesebb rendszerességgel megszólaló külsősök; s ennek révén egyre erősebbé vált a rádiónak helyben szövegező, azaz „beszélő” jellege. Maga a **beszélttség**, vagyis a természetesebb, a lazább szerkezetű spontán megnyilatkozások uralomra jutása, előnyt jelent az előre megírt és utólag meghangosított szövegekhez képest; hiszen azok, fogalmazási beidegzéseink hatására, akaratlanul is olvasónak készülnek, általában az írásbeli szerkesztés szabályai szerint, s ezért egyszeri (vagyis első és egyben utolsó) hallásra gyakran követhetetlenek.

De már akkor jelezni kellett: a terjedő beszéltségnek érezhetővé vált a **kockázata**, sőt ez esetben hátránya is. Az, hogy a hallgatósággal való közvetlenebb kapcsolat, a természetesség, az oldottság jegyében „nem a rádió ment ki az utcára, hanem az utca hatolt be a rádióba”. A stílusbeli változatosság, az életszerűség, a realizmus jelszavával hangzásban, de szóválogatásban és mondatfűzésben is, eluralkodott a rádióban a hétköznapiesség, az igénytelenség. Az idősebbek egy része érezhetően divatból, modernkedésből engedett korábbi igényességéből; az utánpótlást jelentő fiatalabb nemzedéknek pedig már nem is volt miből engednie: elégedőnek érezvén azt, amit „civil” életéből magával hozott, nemigen törekedett elsajátítani azt a „magas szintű nyelvi-nyelvhasználati hangoztatási kulturáltságot”, ami pedig a rádiózás szempontjából (mint korábbi cikkemben idéztem) szakmai követelmény.

Egy-egy ifjúsági műsorban ezért nehéz már olykor **különbséget tenni** a megszólaltató rádióriporter vagy műsorvezető és a megszólaltatott „külső”, az „utca embere” (vagy talán az „utca gyermeke”?) között. Beszédsebességben és féligartikuláltságban a köznapias hadarás, szóválasztásban a családias, magánéleti, olykor vulgáris elemek használata, beszédmodorban a „haverkodás”, a jópofáskodás (egyik műsorvezető saját szavával: az „ökörködés”) a hivatásosoknak éppúgy – sőt (talán a „tömegekhez” való „leszállás” szándékából eredően) még inkább – jellemzője, mint azoknak, akiknek csak úgy alkalmilag dugták a szája elé a mikrofont. Pedig ennek a mindennapiságnak, igénytelenségnek a szűrő nélküli beengedése nem csupán tükrözi és követi beszédkulturánk színvonalának folyamatos süllyedését, hanem – tömeghatása révén – szentesíti, sőt terjeszti azt, aminek pedig a rádió inkább az ellensúlyozására vagy legalább a fékezésére volna hivatott.

Korábban a rádiót szövegezésében viszonylag kevés szerző képviselte, hangzásában pedig egy hivatásos, erre kiválasztott és igényesen képzett, főleg bemondói réteg. Ezért fogalmazásmódjában olykor a bonyolultság jellemezte, s emiatt akusztiai hatásában – a letagadhatatlan kulturáltságot keresztezve – néha túlzottan szűk skálán mozgó beszédmodor. Idestova azonban az **ellenkező végletbe** érünk: az

„előben”, az „egyesben” megszólalók sokaságában egyre kevésbé érezni: ki a rádiós, és ki nem az. Az olyasféle hadarás, szótagelnyelés, mint a *vállat, szakszet, tásság* (= vállalat, szakszervezet, társaság) megszokottá vált. Komoly műsorokban (itt éppen egy parlamenti bizottság üléséről szólva) hallunk efféleket: „a délelőtti *fecsegésben* egymás szavát alig lehetett hallani”; a szövetkezetekről, hogy „*bagóért* elkótyavetyélik a földet”; országunkról, hogy „Magyarország *szénája* sokkal *jobban áll*”. A köznapi élőbeszéd botladozó szóismétlései is szaporodnak: „*jelentős könnyebbséget jelent*”, vagy: „a társadalmi *tulajdon eltulajdonítása*”.

Külön tanulmányt érdemelne a nyelvérzék elbizonytalanodására utaló szóhasználati **tévesztések** sokasága. Azonos töből származó vagy hasonló hangzású szavak cserélődnek fel ilyen példáinkban: „a választók, akik *névértéken* (= névjegyzéken) szerepelnek”; „erre nem volt *időszakom* (= időm, időkeretem)”; „*unalmas* (=unott) arccal hallgatták”; „*áttért* a *menetrend* (= menetirány) szerinti bal oldalra”. – Képtelen helyzetbe került szavakat találunk effélekben: „Bántotta a visszhangtalanság, a *kritika agyonhallgatása*” (pedig nem ő hallgatta agyon a kritikát, hanem a kritika őt); „Ezek a novellák még *pályakezdők*” (inkább: pályakezdetiek, hiszen írójuk volt akkor pályakezdő); „közbeakiabálással keresik a *közönség népszerűségét*” (pedig a maguk népszerűségét keresik a közönség előtt). – A **képzavar**, a szóhasználat értelmetlen összekombinálása is mindennapos: „*saját politikai sírkövéket ássák meg*”; „ugyanabban a *hajóban úszik*”; „egy *szalmaszálat sem tesznek* annak érdekében, hogy...”; „*kész helyzetet állított* az egyházak *elő*”; mindezek tetejébe: „A rádió nem olyan *káptalan zsák*, amibe minden *belefér*!” Nem magyarázom őket.

A **zavaros mondatokból** csak kettőt! „A hirtelen zajtól megrémült Mátyás egyet sújtott a koronára *ök-lével*, amely véletlenül a keresztet *érte*, s azonnal *elferdült*”; meg ezt: „A magyarok a negyedöntőben az olaszok *ellen* 8:6-ra, a döntőbe jutásáért vívott találkozón pedig a Szovjetuniót *győzték le* 7:2-re”.

Mindez úgy hangzik el, mintha minden a legnagyobb rendben volna: a beszélő **észre sem veszi**, hogy mit mondott, s lassanként a hallgató is berzenkedés nélkül ereszti el a füle mellett. Pedig ha az élőbeszédben szélesebb is a tűrési sáv, határok azért ott is vannak; illetőleg kellene, hogy legyenek. Különösen az irányadó – hiszen központi – hírközlő eszközök nyelvhasználatában, amelyeknek jelentősége, s ezzel felelőssége is, csak növekedni fog a „frekvenciamoratórium” feloldásával, azaz a kisközösségi és magánjellegű rádiózás várható kiterjedésével. Hogy a nem központi irányítású (ma kereskedelminek nevezett) rádióban van egyfajta hajlam a közönség szolgálata mellett a közönségizlés **kiszolgáltatására**, az máris érezhető. S ha ezt a tendenciát az iránymutatásra hivatott „nemzeti főadók” maguk is átveszik, megállíthatatlanná válik a nivellálódás – lefelé.

A Magyar Rádió Nyelvi Bizottsága épp ezért jó előre, még 1991 júniusában, írásban javasolta a Parlament kulturális bizottságának s egyben a jogalkotásban illetékes Igazságügyi Minisztériumnak,

A nyilvános beszédről

Mintegy két éve az Édes Anyanyelvünk folyóirat hasábjain amiatt keseregtem, hogy a parlamenti tudósításokat figyelve nemegyszer megdöbbenünk, hogy a valaha szónoknemzetnek tartott nép képviselői bizony többségükben nem szabadon mondták el hosszabb-rövidebb, előre megfogalmazott beszédeiket, felszólalásaikat. Kötött szöveget olvastak fel akkor is, amikor ezt a megszólalás súlya, jellege nem indokolta.

Üdítő színfolt volt az a jónéhány államférfi, képviselő, aki szabadon, olykor teljesen rögtönözve, kerek nyelvi formában, s – tegyük hozzá – jó kiállással, hatásos, de mérsékelt gesztusokkal szólalt fel vagy „replikázott”, és szabadon mondta el előre átgondolt, felelősséggel teli gondolatait.

Számuk azóta gyarapodott, bár ma is akadnak olyan közéleti személyek, akiknek láttára-hallatára legszívesebben a három indiai kismajom példáját követnénk: befognánk szemünket, fülünket, szánkat, hogy ne lássuk, ne halljuk, ne minősítsük indulatos szavakkal rabulisztikájukat, frázisaikat, szólamaikat, felelőtlen gondolataikat, közéleti személyhez nem illő viselkedésüket, arcukon megjelent önteltségüket és így tovább.

Parlamenti közéletiségünk szereplőinek olykori dadogását menti, hogy számos esetben rögtönözniük kell a vitában vagy a riporter kérdéseire a tévé kamerái, a rádió mikrofonja előtt. S hogy kínlódnak a gondolattal és megfogalmazásával: felelősségük tudatában keresik a megfelelő szót, a pontos kifejezést, mert súlya van minden mondatuknak. Ez még szimpatikus is lehet, hiszen érződik a gondolattal, mondanivalóval való birkózás. Ellenszenves viszont az olykor gátlástalanul áradó frázis, mely mögött nem mindig találjuk meg a József Attila-i „meggondolt gondolat”-ot.

A közéletiségnek vannak más fórumai is, nemcsak a parlament. A rádióra és a televízióra gondolok. Ezek munkatársai többségükben igényesen szólnak meg. Hiszen tudják-érik, hogy a nyilvánosság előtt és a nyilvánosság számára mondják el nézeteiket, gondolataikat. S ez nyelvi igényességre is kötelezi őket; felelősségre – Illyés Gyula szavaival – „egy alany és egy állítmány összefűzésekor is”.

Akadnak azonban jó néhányan, akik a gondolat- és szó-lásszabadságot tévesen értelmezik: a „bármikor bármit, mindent kimondhatok” szabadságának tartják.

De ez már nem szabadság, hanem annak megcsúfolása: szabadosság.

Egy rádiós beszéddel foglalkozó tanulmány idéz néhány részletet egy – igaz – kereskedelmi adó műsorvezetőjének

két szám közötti összekötő szövegéből. (Majd azt írtam: szövegeléséből!) Az egyik így hangzik: „Fél négykor egy mondat nem jött ki rendesen a számon. A híreket azt úgy mondtam el, hogy nagyjából, a fél négyes híreket. Aztán ahogy megszoktam, úgy állt be egy viszonylagos ritmusa a napnak... Behoztuk a kaját ilyen ételhordóban kegyelmességtől (szellemeskedés szabadon József Attila után!), ... mindenki itt leült, mint egy ilyen úttörőtáborban, behozva a kaját egy fémedényben, és elkezdtek megenni, és olyan baromi sótlan volt például a krumpli, mert sót vagy otthonról kellett volna hozni, vagy onnan, ahova ebédelni járunk; meg közben ment a magyar top '40, akkor mondtam egy mondatot, bevettem egy krumplit kis hússal, uborkasalátával, aztán elmondtam a következő szám felkonferálását, vissza...” (stb.).

Egy könnyűzenei műsor műsorvezetőjétől a hallgató – ismét csak József Attila szavával élek – „kecsesen okos csvevegést” várna. Ehelyett „szellemtelen fecsegést” kapunk a bizalmas családias körbe tartozó szavakkal, suta, izzadságszagú szellemkedésekkel. Magánügyről, melynek „önmutogatása” nem tartozik a nyilvánosságra.

Hogyan is mondta Petőfi A XX. század költői című versében?

Ha nem tudsz mást, mint eldalolni
Saját fájdalmad s örömed:
Nincs rád szüksége a világnak,
S azért a szent fát félretedd.

Nem kellene-e a „szent fát”, a lantnak modern megfelelőjét, a mikrofont félretennie annak, aki nem is saját közérdekű fájdalmáról, legfeljebb „hascsikarásáról” szól csak? Ennek nagydobra verését már Kazinczy is, Petőfi is elítélte.

Nem a mondatok hebehurgyasága, nem is a szavak meg nem válogatása az igazán zavaró az idézett műsorvezetői szövegben. Hanem a gondolatlanság, a felkészületlenség, a hallgató figyelembe nem vétele, lebecsülése, a szituációtévesztés!

El kellene gondolkodni azon, amit Illyés Gyula mond: „A jó magyar beszéd tanítását a helyes gondolkodás tanításával kell kezdeni”. Például annak végiggondolásával: van-e mondanivalónk, vagy csak fecsegünk a nagyvilágba, mert sikerült megkaparintanunk a mikrofont. Annak végiggondolásával, nem kellene-e elvenni a fecsegők kezéből a mikrofont!

Wacha Imre

(folytatás a 4. oldalról)

hogy a készülő médiumtörvény rögzítse az országos és a helyi rádió- és televízióadók nyelvi felelősségét, s a velük szemben e szempontból támasztott igényeket. Indokolásul ezt írta: „A rádiózásban a megfogalmazás pontossága és a hangoztatás hatássága szakmai követelmény. A közvetlenebb, oldottabb, modernebb stílusnak természetesen helye van; de ez nem azonosítható az immár a rádiózásba is betolakodó pongyolasággal, hangzás- és közlés-modorbeli torzulásokkal. A megfogalmazás pontosságára, igényességére való törekvés a kifejezendő gondolat hatékonyságának szolgálatja, s a hangzás kulturáltsága is a tartalom elfogadtatásának tényezőjeként szereplő követelmény”.

Egyben felajánlotta közreműködését a születendő kereskedelmi és kisközösségi rádiós (és televízi-

ós) adók nyelvhasználati követelményeinek kidolgozásában; annak elkerülése érdekében, hogy a – társadalmilag indokolt és hasznos, de szakmailag kevéssé előkészített – decentralizálás révén akaratlanul is teret hódíthasson a nyelvi-nyelvhasználati igénytelenség, a magánéleti vagy épp utcai szintű (nemegyszer vásári kikiáltókra emlékeztető) kommunikációs módor, a fésületlen fogalmazásmód, a csi-szolatlan hangzásforma.

Hogy a hangos-képes hírközlő eszközök körül ma dúló viharok zúgása közben meghallják-e az illetékesek ezeket a hangokat, az hamarosan eldől. Ha nem: a közönségen a sor. Ha az emel szót, az – úgy látni – olykor hatásosabb a szakemberek berzenkedésénél.

Deme László

Kórházi jegyzetek, gondolatok

Benéz a nővér, kérdezi, hogy nem zavarna-e, ha néhány percre átjönne hozzám Radnótiné, a szomszéd szobából. A Radnótiné? – kérdezem, megnyomva a névelőt. A nővér vállat von, s nem kapcsol, mire is utal a „kiemelés”. De nekem az az érzésem, hogy Fifi van itt, sok örökéletű szerelmes vers ihletője (de fennkölt ez a szó) vagy tárgya (ez meg olyan fűrészpörizű). És a legrokonszenvesebb irodalmi özvegy, aki nem lobogtatja a gyászfátyolt, nem sír nyilvánosan, nem járja az országot klasszikussá nőtt férje, Radnóti Miklós emlékeivel...

Bejön, tisztázzuk, kinek mi a baja, majd hamarosan rátérek Radnóti naplójára, amelyből én (érzékeny nyelvész) sok érdekes nyelvi megfigyelést kiejegyeztem. Itt is, ott is hozzátesz a „Napló”-hoz, majd ő kezd kérdegetni. Sőt: némi szemrehányással mondja, miért nem sikerül már kiirtanunk azt a szörnyűséget, hogy a robbantásért, a gyilkosságokért ez meg ez a szervezet vállalja a felelősséget. Hát felelős az a szervezet, az az egyén, amely, aki ilyen gazságot elkövet? A felelősségvállalás. komoly dolog! Szent dolog! S amit ezek a terroristák tesznek, az sem nem felelősség, sem nem vállalás. Gonoszított és gyáva meglapulás...

Valahonnan visszaesengenek ezek a szavak. – Nem beszéltünk mi már erről?

– De igen, jó tíz évvel ezelőtt, Keszthelyen, a meleg fürdőben. Fogtuk a kötelet, hogy el ne merüljünk. Csak azért hoztam most elő ismét, mert változatlanul él, sőt terjed, a terrorizmussal párhuzamosan. S engem változatlanul bánt, sérti az igazságérzetemet. Meg aztán nem emlékszem, hogy beszéltek-e róla.

Hogy én beszéltem-e, írtam-e erről a kérdésről, már bizony nem emlékszem. De igazat adtam, igazat adok Radnótinének. Talán a terrorizmus kiiktatásával ez a kifejezés is feledésbe megy. De talán *nem is kellene addig várni*.

*

Cini néz rám a képernyőről. De hogy rám! Tulajdonképpen senkire se. Az őt faggató riporternőre se, aki életre szeretné kelteni, szeretné a régi, erőből duzzadó, terveket soroló, játékra mindig kész író látni. De Cini,

Karinthy Ferenc elfáradt, megfáradt, reményevesztett! Így csak az tud kifáradni, akinek teljesen ismeretlen ez az állapot. Ezért érthetetlen is számára. Erős volt testileg, kisportolt alkatú, focista, vízilabdázó, kajakozó és még sok minden. Lelki sérülései, gondjai se voltak, mindenből épen került ki.

Eszembe jut – nem tehetek róla –, nyelvészként voltak elég kemény vitáink. De aztán félresöpöröm a gondolatot: ne kicsinyeskedjünk, ez nem való ide. Ennél maradandóbb nekem egyik könyve, a *Lágmányosi istenek*. Olyan világba vitt el, olyan világba pillanthattam bele általa, amely szinte teljesen ismeretlen volt számomra. Furcsa, idegen. Én más világban nevelkedtem, más volt az érdeklődési köröm. S egyszer csak azt kezdtem érezni, hogy ennek a „lágmányosi” világnak is megvannak a maga törvényei, szokásai, ez is része, szerves része a magyar életnek, s nem is akármilyen. Sőt: ez is *folklor*...

Nem részletezem, mert még sok a fenntartás, az elfogultság, a félreagyarázás. Innen is, onnan is.

*

Szerelők jöttek emeletünkre, mert sötétbe borult a gyógyszeres szoba. Egyikük – úgy látszik, már találkoztunk – kedvesen felém bólint. Majd egy csavarintás itt, egy igazítás ott, s máris rendbe jött minden, felgyullad a villany.

– Na, ki következik a rangsorban mindjárt Isten után? – kérdi a mester. A főnővér választát nem értem, de magamban válaszolok: nyilván Jézus Krisztus, az Isten fia. De a szerelő öntudatos, büszke „megfejtése” szerint: a *villanyszerelő*. Mert – ugye – a teremtéskor azt mondta az Úr, legyen világosság, és lett világosság. Ezt a csodát azóta csak a villanyszerelők tudják véghez vinni...

*

Kedves, vigasztaló levelet kaptam Bányai Jenőtől és feleségétől. B. J. a hazai baptista egyháznak jelentős, vezető egyénisége. Megismerkedésünk igen emlékezetes mindkettőnk számára. Két évvel ezelőtt Floridába, Palm Baybe repültem egy magyar szeretetház meghívására. Téma: a biblia és a magyar nyelv. Az egyik re-

pülőtéren, felszállás előtt nézegettem kifelé a repülőgép ablakán, s egyszer csak magyar szó ütötte meg a fülemet: – Nézd, micsoda *behemót* repülőgépek! A *behemót* az bibliai szó, tudod?

Kifelé menet összeakadt a tekintetünk. – Tanár úr, maga itt?

– Igen, Palm Baybe igyekszem. – Mi is éppen oda, a feleségemmel együtt.

Nos, a leszállás után kiderült, hogy pontosan ugyanoda készül ő is, együtt fogunk majd előadni a szeretetházban. Számomra adott volt beszédem kezdete, a bibliai összörny, a *behemót* magyarázata, utalván a repülőtéri esetre is.

*

Győrbe hívnak, ahol május első napjaiban tartják, rendezik a középiskolások és szakmunkásképzősök országos Kazinczy-versenyét. De szívesen mennék! A helyes kiejtésnek, a szép magyar beszédnek rendszeresen visszatérő – s állandóan megújuló – ünnepe ez már sok év óta, és jó találkozások alkalmá, lehetőség is. Mindig új meg új élményekkel, tapasztalatokkal (és izgalmakkal!) jár maga a verseny, tanulságos a beszélgetés a tanulókkal, majd az őket kísérő, előkészítő tanárokkal.

És az eredményhirdetés ünnepélyes pillanatai a Városháza szép dísztermében! Mindig ünnepélyes volt – egészében – ez az esemény, de a befejező „akkord” – legalábbis számomra – több volt ennél. Nagy szót mondok, ma már fellengzősnek hangzott: *megrázó*. A Szózatot intónálta az organista. Aztán vele együtt énekeltek, ki hogy tudta. Én a legtöbbször – nem tudtam. Különösen az első időkben, amikor még nem volt „szokás” a Szózat éneklése. Görcsösen igyekeztem valamiben megkapaszkodni, szememet lesűtni, behunyni. S utána: percekig, sokáig alig tudtam megszólalni... Gyengeségemet elrejtendő igyekeztem, hogy minél előbb egyedül maradhassak. Nem mindig sikerült „rejtőzködnöm”.

Egyszer egy nyertes kislány sodródott mellém kifelé menet. Szótlanul nyújtottam a kezemet, így gratuláltam. A kislánynak folytak a könnyei.

– Hát te miért sírsz – kérdeztem végre.

– *Amiért maga* – válaszolta elcsukló hangon.

*

Jegyzetelgetek Kórógyról. Ma nagyon időszerűvé vált. Néhány évtizede emlékeztető napokat töltöttem ebben a szlavóniai magyar faluban. Azt veszem észre, hogy hol jelen, hol múlt időben emlegetem. A lélektani magyarázat készen: ez a „magyar falu” már – nincs. S vajon lesz-e még? Nagyon kétséges. S lesz-e, aki rekvizitet ír majd róla? S kiáll mellette, fel-

szólal-e érte a világ? Vagy Arany Jánosnak lesz igaza:

Ezelőtt a háborúban
nem követtek semmi elvet,
Az erősebb a gyengétől
Amit elvehettek, elvett,
most nem úgy van. A világot
Értekezlet igazgatja:
S az erősebb ha mi csínyt tesz,
Összeül és – helybehagyja.

(Civilisatio)

Lőrincze Lajos

Az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetségéről (AESZ)

1991 decemberében megalakult az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége Sepsiszentgyörgy központtal. Első közgyűlését 1992. március 27-én tartotta Kovásznán, házigazdálka a Körösi Csoma Sándor Napok rendezvény-sorozat volt.

A tudós halálának 150. évfordulóján emlékező, ünnepelő város (Kovácszna) méltó színhe-lye volt az országos, illetve „nemzetközi” anyanyelvi vetélkedőnek is, a KAV-nak (Körösi Csoma Sándor Anyanyelvi Vetélkedő, játékv-ezető Zsigmond Győző). Tizenegy középiskola csapata versenyzett: kilenc Erdélyből (Bihar, Brassó, Hargita, Háromszék, Kolozs, Maros megyéből), egy-egy Magyarországról, Nagykanizsáról és Szlovákiából, Galántáról.

A KAV hagyományaiból következett az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége Sepsiszentgyörgy központú megalakítása. Ez magyarázza a szövetség közgyűlésének és az anyanyelvi versenynek az együttes megszervezését is. Miért Háromszéken? – 1) Mint említettem, itt született a KAV, a háromszéki magyartanárok közel tíz éve szerveznek rendszeresen nyelvi, irodalmi táborokat, anyanyelvi vetélkedőket. 2) Háromszék nem volt Erdély kulturális központja, most sem az. A jelenlegi politikai helyzetben a két székelv megyében (Hargita, Kovászna) szervezhetők kevesebb erőfeszítéssel és több biztonsággal a magyar közművelődés nagyobb tömeget megmozdító rendezvényei. 3) Gondolok Apáczai Csere János harcára az anyanyelvű iskoláztatásért, a zágoni származású Aranka Györgyre (1993-ban 200 éves évfordulója lesz az Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társaság megalakításának), a nyelvművelés ügyének több más közismert személyiségére, akik Székelyföld szülöttei.

Az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetségének közgyűlésén célként fogalmazódott meg az eddig Háromszék-centrikus nyelvápoló mozgalom kiszélesítése, mindazok bekapcsolása, akik felelősséget éreznek anyanyelvünk jelen állapotáért, helyes és kulturált használatáért, közéleti szerepének és jogának visszaállításáért.

A szövetség együtt kíván működni minden olyan hazai és külföldi intézménnyel, szervezettel, közösséggel, amelyek tevékenységéhez az anyanyelvi kultúra terjesztése, a magyartartás-kultúra méltó gyakorlata kapcsolódhat.

Zsigmond Győző ismertette a KAV történetét. Kerekes Barnabás tolmácsolta a magyarországi Anyanyelvápolók Szövetségének üdvözlését.

Péntek János kolozsvári professzortól igényes összefoglalást, helyzetismereten alapuló tanácsokat hallottunk. Joggal hiányolta a tömegkommunikáció és az egyházak képviselőinek jelenlétét, hiszen az anyanyelv ápolása nem csak a pedagógusok feladata. Gond kell hogy legyen ez mindenütt, ahol magyar beszéd hangzik, a rádiótól a templomig, az iskolától a színházig. Megfogalmazódott az igény, hogy a hazai magyar nyelvű rádió- és tv-adások nyelvápoló műsort is iktassanak programjukba.

A szövetség tervében szerepel olyan kiadvány megjelentetése, amellyel törekvéseit szélesebb körben népszerűsíthetné. Ez a mostani gazdasági helyzetben kilátástalan. Jó lenne, ha az Édes Anyanyelvünk biztosítana egy, a határokon kívüli nyelvállapottal is foglalkozó rovatot.

1989 decembere óta ebben az országban igazi bőség butikból és szervezetből van. Ebben a dzsungelben mi nemcsak egyet többet jelentünk. Az elsorvasztásra, majd elnémulásra ítélt nyelv létünket fenyegette, fenyegeti.

A szövetség nyilván nem politikai szervezet. De az egyik céljaként megfogalmazott nyelvvédelem, az anyanyelv közéleti szerepének és jogának visszaállítása Romániában ma is kényes politikai kérdés. Amit másutt valaminek az érdekében végeznek, mi egyvégtében valamivel szemben is műveljük.

„A kiszegzett tárgy, cél és pálya igen szép...” – írta Kazinczy Aranka Györgynek a Nyelvművelő Társaság megalakításakor. És igen nehéz.

Tulit Ilona,
az Anyanyelvápolók Erdélyi
Szövetségének főtitkára

Elkövetők

„Hozzám már hűtlen lettek a szavak” – panaszkolja Jónás próféta Babits Mihály költeményében. Nos, a szavak nemcsak arra képesek, hogy megtagadják a prófétát, a költőt. Arra is, hogy magukat, a maguk eredeti jelentését hagyják cserben.

Itt van mindjárt a *jelentés* szó. Egyre többen írják, mondják abban az értelemben, hogy „jelentőség”. „Az új törvény *jelentése* nagyobb, mint gondolnák” – olvasom. Nyilván: a törvény *jelentősége* nagyobb.

„A tiltakozásnak számunkra nincs *jelentése*” – mondja a szóvivő. Hogyne lenne *jelentése*? Hiszen érti a tiltakozás tartalmát. Csak éppen nem tulajdonít neki fontosságot, *jelentőséget*.

Olvasom, hogy sokan elégedetlenek a *fokozottan* növekvő árakkal szemben. Az árak azonban nem emelkednek *fokozottan*. Hanem *fokozatosan*.

Hirdetéseinkben gyakran szerepel az a fordulat, hogy a gmk vagy a kft. „gyors és megbízható *kivitel*” ígér. A részletekből azonban kiderül, hogy nem exportálni akar, hanem házat, lakást építeni. Nem *kivittel* foglalkozik tehát, hanem *kivitelezés*-sel.

Számos példát sorolhatnánk arra, hogy nem mindig találjuk meg az odaillo szót. Előfordul, hogy stílusérzékünk hiánya okozza a tévesztést. Hallom az oldottan csevegő műsorvezető ajkáról: „A vers fordítását Weöres Sándor *követte el*.” Ha bűnrössz a versfordítás, elfogadható ez az ige.

Én azonban gyanítom, hogy az elkövetők – a hibaelkövetők – számát ezúttal nem a nagyszerű költő, hanem a mondat megfogalmazója gyarapította.

Gyárfás Endre

Éber szemmel, füllel

A Kapos Bútor Kft.

RÖVIDESEN MEGKEZDI

svájci eredetű
alvászrendszerek, matracok
jorgalmazását, amelyek csak
természetes anyagokat
tartalmaznak.

Ilyen jellegű szolgáltatással eddig
Ön még nem találkozott. A megnyitón próbálja ki
az általunk bemutatott termékeket!

Kérjük, figyelje jövő heti hirdetésünket!

Kapos Bútor Kft.
Kaposvár

(112516)

Az ágyak, fekhelyek, heverők bizonyára azért váltak a Kapos Bútor Kft. hirdetményében alvászrendszerekké, mert ezek, ugyebár, svájci eredetűek. Ezek után arra is fel kell készülnünk, hogy más cégek pedig, mondjuk, svájci óra helyett svájci eredetű időmérés-biztosító alkatrészegyüttest ajánlanak figyelmünkbe! (A Somogyi Hírlapban észlette Vass Jenőné balatonszabadi olvasónk.)

Megszólítási és köszönési gondjaink II.

Ez a rész a rádiós előterjesztésnek némileg kibővített változata, mert a rádióban a köszönés – érthető okokból – nem vet föl olyan sok problémát.

Ahogy a magázó megszólításban kíváncsiaknak tartjuk az *uram*, *asszonyom*, *kisasszony*, illetőleg a *hölgyem* általánossá válását, ugyanúgy szorgalmazzuk a napszakok szerinti köszönésformák elterjedését is: *Jó reggelt!*, *Jó napot!*, *Jó estét!*, *Jó éjszakát!* Azt tapasztaljuk, a *Jó napot!* kivételével a többi szépen terjed, reméljük, ez is követni fogja őket. Teljesebb formában (*Jó napot kívánok!*) máris gyakoribb; s ez a kiegészítés a többit is udvariasabbá, bensőségesebbé teszi. A közvetlen érintkezésben, személyre szóló használatban, tovább nő e köszönésforma udvarias jellege, ha névvel vagy címmel is megtoldjuk: *Jó napot kívánok, tanár úr!*, *Jó reggelt, Gizella asszony!*, *Jó éjszakát, kedves Pista bácsi!* – A köszönésnek még a megszólításnál is fontosabb – többet árul el – a hangneme, hangzásformája. Ugyanaz a szöveg lehet tisztelettel teljes, és lehet henyén odavetett.

Hallhatók egyéb köszönési formák is: *Kezét csókolom!*, *Tiszteletem!*, *Üdvözetem!*, *Üdvözlöm*, *uram* (tanár úr, doktornő, kolléga úr, kolléganő)!

A *Kezét csókolom!* ma eléggé el van terjedve, így köszönnek férfiak a nőknek (mondjuk, 16 éves kortól), gyerekek szüleiknek, felnőtt rokonaiknak, gyakran minden felnőttnek (ha ti. üdvözlök őket). Lehet elfogadni, mint egy formáját a köszönésnek; lehet nem szeretni. Én az utóbbiak közé tartozom, mert feudális csökevénynek tartom, de magam is így köszönök a hölgyeknek, ugyanis helyette a *Jó napot!* ma (még) a jólneveltség hiányának minősül. Talán egyszer ez is olyan általános és természetes lesz, mint a franciáknál a *Bon jour!* vagy a németeknél a *Guten Tag!* – A *Kezét csókolom!*-alak azonban fölösleges többszámú. – Hallottam néhányszor, hogy a *Csókolom!* kerülendő, mert illetlen, tolakodó jellegű. Ezzel nem értek egyet,

mert ugyanolyan rövidülés, mint a *Jó napot!* (ti. *kívánok*), sőt a *Pot!*

Nem tartanánk szerencsésnek, ha a rádió és a tévé is felkarolná a *Kezét csókolom!*-ot, minthogy ez kifejezetten személyes, személyhez szóló, és nem szoktuk általánosan használni, pl. akár egy jobbára hölgyekből álló megbeszélés, értekezlet, előadás részvevőinek üdvözlésére. – Mindenképpen kíváncsiak azonban, ha valaki ezzel a köszöntéssel él, akkor minden nőt (egy bizonyos kortól fölfelé) így üdvözljön, s ne tegyen különbséget rang, beosztás, társadalmi állás vagy kor szerint. Igencsak visszataszító, ha egy férfi a munkahelyén kolléganőt így köszönti pl. a folyosón, az ott takarító asszonynak pedig *Jó napot!* mond, morog valamit, ha egyáltalán szól hozzá.

A *Tiszteletem!* élt régebben is; akkor, pl. a második világháború előtti években használatában bizonyos kirekesztést tapasztaltam: fiatal diplomások, a tisztikar tagjai éltek vele oldalt és főleg fölfelé. Ma a fiatalok – mint többször is hallottam tőlük – nem érznek benne megkülönböztetést, a szó eredeti értelmét tartják meghatározónak („Tisztelem az illetőt”-mondják), de változatlanul fölfelé használják.

Az *Üdvözetem!* és társai minden helyzetben és mindenkinek jó köszönés. Jó szolgálatot tesz mindannyiszor, ha valaki hirtelen nem tudja, hogy a többi köszönés közül melyiket válassza.

Semmiképpen nem támogatjuk az olyan szirupos, csicsergő köszönéseket, mint *Szió!*, *Szióka!*, *Puszi!*, *Pusszancs!*, *Puszi neked!* – Kitűnően eltalált szatírárt hallottunk néhány évvel ezelőtt a rádióban a telefonos locsogásról, s benne a köszönésről: *Csocsi csók!*, *Csók a család!* Sajnos ezek a formák egy bizonyos körben önálló életre keltek, s a hiányos, kommersz műveltség megnyilvánulásának ugyanolyan jelei, mint zenében a lakodalmas rock, irodalomban a Courts Mahlerek, filmben a vadnyugati vagy az akciófilm.

Fiatalok egymást üdvözlése a *Szervusz!*-, *Szerbusz!*-ból rövidült *Szia!*, *Sz!*, *Sziasztok!*, illetve a *Csó!*, *Helló!* Ezekkel nincs gondunk.

Bizonyos köszönési formák néhány éve szinte teljesen eltűntek, legalábbis a köznyelvi használatból: *Erőt, egészséget!*, *Jó szerencsét!*, *Álászolgája!*; erősen visszaszorult az *Adjon Isten!*; most újra terjed a hívő emberek körében a *Dicsértessék a (Jézus Krisztus)!*

Azt mindenesetre érdemes tudatosítanunk, magunkban is, hogy a köszönés annak a jele, hogy észrevettem valakit, s a köszönés módja, hangneme annak a kifejezése, milyen viszonyban vagyok az illetővel. Ez lehet sokféle (pozitív vagy semleges) hangnem, de arra igazán nincs szükség, hogy még a köszönéssel (azaz: az üdvözléssel) is kifejezzük ellenszenvünket, utálatunkat valakivel szemben.

Az elköszönésnek elfogadott formája a hagyományos (A) *viszontlátásra!* (személyesen, illetőleg televízióban), s ennek párjaként a némileg újabb, de már megszokott (A) *viszonthallásra!* (telefonon, illetőleg rádióban). Késő este érvényes a *Jó éjszakát kívánok!*, esetleg így: *Nyugodalmas jó éjszakát kívánok!* Napközben stílusosak az ilyenek: *További jó napot, jó munkát (kívánok)!* – Van helyük és lehet varázsuk egyéni, kevésbé megszokott megoldásoknak is; tanácsos azonban mérni, ellenőrizni a fogadtatásukat, hatásukat. – Többen (A) *viszontlátásra!* általános elköszönést azzal helytelenítik, hogy számos esetben, helyzetben – amikor valószínűleg nem térünk többet vissza az adott helyre – értelmetlen. Erre a vélekedésre lényegében az iménti egyik gondolattal válaszolhatunk: az elköszönéssel (itt A *viszontlátásra!* formával) valahogy azt jelezzük, hogy számunkra befejeződött a beszélgetés, találkozás, vásárlás.

Befejezésül érdemes külön szólnunk arról, hogy a felnőttek hogyan köszönjenek a fiataloknak, illetve hogyan szólítsák őket. Tegező viszonyban nyilvánvaló a

Rohanó korunk kialakította a maga rövid, sőt elképzelhetetlenül rövid szépirodalmi műfajait is. Gondoljunk Weöres Sándor remekeire, az egysorosokra, és Örkény István sokatmondó egyperces novelláira. De ezeken kívül is se szeri, se száma a csupán néhány szóból álló költeményeknek.

Ilyen sajátos miniatűr alkotásról mondja el megjegyzéseit az Irodalomtörténet nemrég megjelent 1992. évi első számában (56–57) Mózes Huba irodalomtörténész „A leg-rövidebb költemény” címen. Szemlér Ferencnek, a hetvenes évek végén elhunyt erdélyi költő-műfordítónak „Atomkor” című és mindössze két szóalakból álló verséről van szó:

Éltem

Féltem.

Tehát az első sorbeli „Éltem” után nincs írásjel, csupán a második sorban lévő „Féltem” igealakot zárja le pont.

Hogyan értelmezhetjük ezt a verset –, amelynek címe, az „Atomkor” önmagában is utal az atombombák, atomfegyverek és sok egyéb miatt félelemmel teli világunkra –, különösen azért, mert – mint jeleztem – az első sor végén hiányzik az írásjel?

Minden bizonnyal: többféleképpen.

Ahogy magunk előtt látjuk, az írásjel nélküli változat olyan mondatnak vehető, amelyben a *félt* ige mint állítmány, jelen idő egyes szám első személyben szerepel, és amelyben a régies *éltem* (vö. ÉrtSz. az *élet* címszó alatt) – mai formájában: *életem* – a tárgy. Egyébként az *éltem* régi voltára utal az *életben* 'életében' ma is meglévő szóalak, illetve az a tény, hogy például a Petőfi-szótár külön felveszi címszóként az *élt* főnevet is, és öt jelentés köré csoportosítja 76 előfordulását. (Egyetlen példát idézek innen az „István öcsémhez” című versből: „Ez fáj nekem csak, nyúgodd életem / Most egyedül ez keseríti meg.”) Eszerint a vers a következőt jelenti: '(a költő) az él(e)tét félti'.

A cikk szerzője ezt az értelmezésváltozatot – éppen a jelzett jelentés miatt – semmitmondónak minősíti.

A költők mostanában – mondhatnám: ebben a felizgatott korban – éppen a többféle értelmezhetőség, illetve az olvasó teljesebb bevonása érdekében gyakran elhagyják például a mégiscsak valamelyest eligazító írásjeleket. (Ahoqvan Weöres Sándor is utal erre, persze szélesebb

körben: „Célom nem a gyönyörködtetés... Mászt akarok: eleven áramot sugározni, melytől megrázkódik az ösztön, érzelem, ész, képzelet, szellem, az egész lény; ne csak az ember olvassa a verset, a vers is az embert. Átvilágítani és felrázni óhajtalak, hogy átrendezhesd magadat zárt, véges, egzisztenciális énedből nyitott, szociális, kozmikus, végtelen énné.” Egybegyűjtött írások, 1981. I, 7.) Ha vessző választaná el a két szót, illetve sort egymástól, akkor kétagú összetett mondatlall lenne dolgunk (amelyben az *él* és a *fél* igei állítmány múlt idő egyes szám első személyben áll), ilyen jelentéssel: 'éltem és (közben) féltem'. Mózes Huba ezt az értelmezésmódot szintén semmitmondónak minősíti.

Az első sor végére, az *Éltem* után azonban odaképzeltünk pontot is. Akkor pedig két különálló mondategységgel állunk szemben, amelyeket szünet választ el egymástól, illetve ahol mindkét múlt idejű igei állítmány erős hangsúlyt kap. A cikk szerzője egyedül ezt az értelmezést fogadja el, megjegyezvén: „... ebben az olvasatban jut kellő nyomatékhoz mindkét ige, domborodik ki a múlt idejű közlés – *Éltem* – paradox volta, s válik igazán jelentéssé nemcsak a kommentár – *Féltem* –, hanem a szöveg egésze is, amely – éppen azért, mert valódi vers – más szavakkal maradéktalanul körül nem írható.”

Nos, magam elfogadva Mózes Huba utóbbi érvelését, mégis úgy gondolom, hogy az előző két értelmezés is lehetséges, jogos, hisz a többértelműség, a polivalencia a költészetnek jellegzetes sajátja. Egyébként korunk – enyhén szólva – meglehetősen sok olyan helyzetet teremtett és teremt, amelyben ki-ki, tehát a költő is félthette, félheti az életét, az életet. Az élet valóban ellentétes a félelemmel, mert mindenekelőtt szépséget, örömet, vidámságot rejt magában. Valahogy úgy, ahogy Juhász Gyula írta: „Nem él, aki fél és balga, ki borús” (idézi az ÉrtSz., az *él* címszó alatt).

Talán érdemes még arra is utalnom, hogy az „Atomkor” versjellegét erősíti a valójában tiszta rím is, továbbá az a körülmény, hogy az „Éltem” és „Féltem” ikerszós megoldásra emlékeztet (vö. *ityeg* és *fityeg*; *incifincí*).

Végül csak mintegy adalékként jegyzem meg, hogy egyetemi hallgatóim, három csoportban is, szintén az utóbbi módon értelmezték a verset.

Szathmári István

(folytatás a 8. oldalról)

Szervusz(tok)! – ez is az általános szokás. Családban megfelelő a Szia!, Helló! is, de ezeket már ne vigyük ki a családból, más viszonylatokba: óhatatlanul bizalmaskodó légkört teremtenek, s akkor már követik ezeket a köszönő formákat a srácok, haver, buli, topis szerelés és a többiek, és visszafelé az öreg szivar, tata, jó fej, van gógyija. A tegezéssel is módjával bánjunk! A család tagabb körén túl élő gyermekeket inkább magázzuk, amiként az iskolában is kíváncsatos volna 13–14 éves kortól a magázást általánossá tenni. Ezzel persze együtt járna, hogy a kisebbeknek még megfelelő qverekek helyébe vala-

mi más lépne, pl. *maguk, önök, fiatalurak, kisasszonyok, ifjú hölgyek*. A franciában, a németben – ezeket ismerem jobban – ezek a megszólítások általánosak, a magázással együtt.

Nem tértem ki a köszönéssel kapcsolatos olyan kérdésekre, mint: hol köszönjünk, hol ne; ki kinek köszön(jön) először; emeljenek-e kalapot a férfiak? – A megszólítás, köszönés sok részletével foglalkozik a Nyelvi illetan c. könyv. (Szerkesztette: Deme László, Grétsy László, Wachá Imre; Ifjúsági Lap- és Könyvkiadó, 1987.)

Bencédy József

Éber szemmel, füllel

[illegible]

A készpénz bankjegyekben azonnal rendelkezésre álló, közvetlen fizetőeszköz. Igaz, hogy többnyire kézből fizetjük, de azért mégsem készpénz, mint az Észak-magyarországi MÉH Vállalat jegyzékén látható! (Beküldte Onda Lászlóné abaújkéri olvasónk.)

Szó-rend-bontás

Az a szórendi vétség, amelyről cikemben szólok, nem tartozik a nyelv-művelő szakirodalom dédelgetett, gyakran előráncigált témái közé. Még a több ezer oldalas nyelv-művelő kézikönyv is csak néhány sort szentel neki, a lapok nyelv-művelő rovataiban pedig alig-alig esik róla szó. Pedig igazán nem tekinthető ritkán előforduló hibának, és azt sem mondhatjuk rá, hogy veszélytelen, olyasmi, amivel nem érdemes különösebben foglalkozni. Éppen ellenkezőleg, nagyon is fel kell rá figyelni, mert ha nem tesszünk ellene óvintézkedéseket, s esetleg még jobban elterjed, sok kellemetlenséget okozhat a mindennapi nyelvhasználatban.

De mi is ez a nyelvhasználati furcsaság? Az imént szórendi vétségnek neveztem. Tárgyilag helytálló ez a megjelölés, de azt kiegészítésül hozzá kell tennem, hogy amire vonatkozik, az szerintem nem annyira tudatlanságból, inkább figyelmetlenségből, gondatlanságból fakad. Megvallom, számomra szinte érthetetlen, hogyan képes egy újságíró vagy egy reklámszerkesztő figyelmen kívül hagyni egy olyan magától értetődő szabályt, hogy ha a birtokos szerkezet birtokszavához még külön minőségjelző is tartozik, akkor ennek normális esetben – azaz, ha nyomós ok nem szól ellene – nem a birtokos jelző elé, hanem közvetlenül a birtokszó elé kell kerülnie.

A példák nyelvére fordítva ez kb. azt jelenti, hogy *Amerika felfedezésének 500. évfordulója* helyett, amely egyébként ez év október 12-én lesz, nem beszélhetünk *Amerika 500. felfedezésének évfordulójáról*, mert e szórend esetén az *öt századik* jelző nem az *évfordulója*, hanem a *felfedezésének* szóalakhoz kapcsolódna; nem a birtokszóhoz, hanem a birtokos jelzőhöz.

Gondolom, e példa nyomán olvasóim igazat adnak nekem abban, hogy ilyen sorrendi cserét az ember tudatosan nem „követ el”, ez csak felületesség következménye lehet. Annál szomorúbb, hogy ez a jelző-előrecsúsztatás korántsem olyan ritka, mint amilyen rossz. Szemléltetésül idézek néhány példát az utóbbi egy-két év „terméséből”, azazhogy ezek előtt egy valamivel régebbit, de olyat, amely szinte klasszikus esetnek, mintapédának számít. Következzék hát legegyszerűbben is az összedőlt lottóárus esete!

Olvasóink közül bizonyára sokan emlékeznek még arra a négy évvel ezelőtti nagy port felvert eseményre, amikor egy csőtörés következtében Budapesten napokra megbénult a közlekedés az akkori Lenin körút és a szintén akkori Majakovszkij utca ke-

resztveződésében. Nem is jól mondom: nem nagy port vert fel ez az esemény, hanem valóságos sártergert idézett elő. És most következzen az a mondat, amelyért ezt az egészet felelevenítettem. A Magyar Nemzet munkatársa így ír az 1988. május 21-i számban közölt tudósításában:

„Bódis Ferencsel, a Fővárosi Vízművek építési főmérnökével az *összedőlt lottóárus* bódéja mellett, a kapualjban beszélgettünk.”

Ravasz dolog ez, ugye? Ez a mondat azt sugallja, sőt állítja, hogy a lottóárus esett össze, azaz *dőlt össze*, mint régen mondták. Szigligeti Ede, a jeles színpadi szerző, a múlt század közepén még így írt: *Összedőlök*, mint elvérzett vad.” Petőfi pedig: „Egy új suhintás és Jób homlokát / Elborította vére, s *összedől*.” Vagyis, ha ilyen patinás nyelvhasználatot feltételezünk, elképzelhetjük, hogy a lottóárus esett össze. Csakhogy más híradásokból pontosan tudjuk, hogy nem a lottóárus, hanem a bódéja dőlt össze, azaz – megfésülve a mondatot – nem az *összedől* lottóárus bódéja mellett, hanem a *lottóárus összedől* bódéja mellett folyt az a bizonyos beszélgetés. Nem csekély különbség!

És most az újabb példák, 1990-től kezdve időrendben haladva! A televízió 1990. március 22-i Telesport adásának hallgatói arra figyelhetek föl, hogy valaki az egykori legendás hírű vízilabda-kapitány, Komjádi Béla századik születésének évfordulójáról beszél születésének századik évfordulója helyett. Alig egy hónappal később, a Magyar Hírlap 1990. április 22-i számának egy nagy alakú közületi hirdetésében többek között ezt olvashatuk: „Az Ezeremester Úttörő és Ifjúsági Kereskedelmi Vállalat tisztelettel meghívja önt 1990. április 23–27. 9–15 óra között *árusítással egybekötött kerti eszközök bemutatására*.” (Helyesen: *kerti eszközök árusítással egybekötött bemutatására*.) 1991. január 1-jén ismét egy évfordulóról szóló tájékoztatásra nyomta rá bélyegét ez a zavaró szórendi hiba. Aznap délből ugyanis a rádióban Mozart *kétszázadik elhalálózásának évfordulójáról* szólt egy jeles szakember, természetesen a nagy zeneszerző *elhalálózásának kétszázadik évfordulója* helyett. (Úgy látszik, hogy az évfordulók emlegetésekor, főleg akkor, ha a jelző sorszámnév, nagyon kísért ez a fajta szórendi tévesztés! Ha így van, készüljünk is fel ellene különös gondossággal, jó előre felhíván a figyelmet erre a hibaforrásra!)

Még két adatom van, ezek már ideiek. A Magyar Hírlap 1992. január 31-i

számában ez a sporthír szúr szemet: „Az Amerikában *túrázó Független Államok Közösségének* labdarúgó-válogatottja 3:0-ra nyert Salvador ellen.” E hír szerint nem a FÁK labdarúgó-válogatottja túrázik Amerikában, hanem az egész hatalmas államközösség. A helyes sorrend ez lett volna: *a Független Államok Közösségének Amerikában túrázó labdarúgóvalogatottja* ... Végül pedig egy még frisebb hír, amelyet lapunk egyik lelkes barátjának, terjesztőjének, sőt szerzőjének, Láng Miklós-nak szívességéből idézhetek, s amelyben a hiba lényege nem a jelző előrecsúsztatása, hanem, épp ellenkezőleg, hátralökése, a birtokszó mellé pottyantása. 1992. március 19-én a rádió Esti krónikájának egyik mondata így kezdődött: „*A Varsói Szerződés néhai tagjai* ...”. Mivel, legnagyobb örömünkre, nem a tagok néhaiak, azaz nincsenek már az élők sorában – leszámítva persze a politikai vicceket –, hanem maga a hírheft szerződés hagyott itt bennünket, a helyes mondatkezdet ez lett volna: „*A néhai Varsói Szerződés tagjai* ...”.

Tanulságok levonására az előadottak után már aligha van szükség. Inkább az kell, hogy figyeljünk fel erre a veszélyre, s pellengérezzük ki az ebből fakadó hibákat. A magam részéről bízom abban, hogy mint a legutóbbi példában a Varsói Szerződés, úgy előbb-utóbb ez a szórendi furcsaság is felveszi a néhai nevet...

Grétsy László

Nehogy különírja!

Csaknem 20 éve kockáztatta meg a kérdést Lőrincze Lajos az akkor új *sétálóutca* kapcsán: „Sétál-e az utca?” Az okvetetlenkedőket, akik a szó helyességét vitatták, így szerelte le: „Nyugodjunk hát bele nyelvünknek ebbe a látványos logikátlanságába, s ne akarjuk kényszeríteni a *rágógumit*, hogy rágjon; a *fejtőbát*, hogy fejtsen; s a *fizetőpincért*, hogy fizessen” (Anyanyelvi kaleidoszkóp, 194).

A helyesírásnak és a logikának (az értelemnek) fontos érintkezési pontja tehát a különvagy egybeírás. Ezért hökkentett meg egyik vidéki lapunk olvasásakor ez a nem mindennapi cikkcím: „Panasz a Hunyadvárosból. *Gyalogos felüljárót* követel 13 ezer lakó!” A *gyalogos felüljáró* még kétszer fordul elő egymás közelében, mondanom sem kell: különírva. Megtetézve még egy hasonló szerkezettel: „a tanulóifjúság szívesen közlekedne egy vasút fölötti *gyalogos átjárón*”. Nos, a jelentéskülönböztetés tekintetében szembeszökő a hasonlóság a Lőrinczétől idézett esetekkel, mert nem a *felüljáró* meg az *átjáró* gyalogos, hanem mindkettő a *gyalogosoké*, ezért: *gyalogosátjáró*, ill. *gyalogos-felüljáró* (kötfőjellel, mert utótagja maga is összetett, s egészében 6 szótagnál hosszabb).

Holczer József

Mit kerestek az intervíziós seregek az egykori Szovjetunióban?

Hogy valójában mit is kerestek, arra hamarosan választ kap az a türelmes olvasó, aki e pár sor végéig eljut.

Mielőtt azonban erre rátérnék, hadd gazdagítsam a képzelenségek tárházát a mindennapi életből vett példáimmal, melyek, ha nem nyelvünk tisztaságáról és helyességéről lenne szó, felérnének a legkacagtatóbb humorral.

Mi tagadás: sokszor így is nehéz megállni, hogy önkéntelenül mosolyra ne derüljünk.

Bizony furcsaságokra ad lehetőséget, ha valaki nem ismeri a *trikolór* főnév jelentését. Így jöhetett létre a *kétszínű trikolór* jelzős szerkezet: „Az ünnepségen felhúzták ... ország *kétszínű trikolór-ját*”. A *tri-* szó 'három', a *color* főnév pedig 'szín' jelentésű. A *tri-kolór* szót használhatjuk például nemzeti lobogónkra, de ne használjuk a *zászló* szó szinonimájaként, miként az idézett mondat alkotója.

„Ez a művészeti biennálé évente kerül megrendezésre városunkban...” – mondta ezen városunk képviselője, aki azonban – sajnos – nem volt tisztában a *biennálé* szavunk jelentésével. A *bi-* előtag a szó *kettő*-vel való kapcsolatát jelzi, vagyis csak a *kétévenként* ismétlődő rendezvényeket nevezhetjük *biennálé*-nak. A szó eredetét tekintve latin, bár nyelvünkbe az olasz nyelvből került.

Szintén „matematikai hiányosságokra” vezethető vissza az, ha két embert *triumvirátus* elnevezéssel illetnek, hiszen mindkét *triumvirátus* (az I. – Kr. előtt 60-ban, a II. Kr. előtt 43-ban) három férfi szövetségét jelentette, amint ez a szó jelentéséből világosan látszik is: a *tri* 'három', és a *vir* 'férfi' jelentésű szóból származik.

Nem tudom, olvasták-e már, hogy „a Szovjetuniót megtámadták az *intervíziós seregek*”. Ezek szerint az európai (volt) szocialista országok rádió- és televíziós társaságainak szövetsége indított csapatokat és támadást a (volt) Szovjetunió ellen.

E szószerkezet használójának valószínűleg nem tűnt fel, hogy az *intervenció* nem azonos az *intervízió*-val, s hogy e két fogalmat pár évtized, a politikai körülmények, sőt, „ad absurdum”, a jelentésük is elválasztja egymástól.

Az idézett szószerkezetek mind olyanok voltak, melyek tagjai eleve ellentmondanak egymásnak, nem egy esetben az egyik tag teljesen értelmetlenné is teszi a másikat.

Egy kis figyelemmel könnyen elkerülhetjük azt a helyzetet, hogy azon kelljen gondolkoznunk, mit is kerestek az *intervíziós seregek* a Szovjetunióban.

Fülei-Szántó Éva

Váltsuk le a rendszer-t!

Két éve már, hogy a parlamenti választásokkal befejeződött a rendszerváltás (illetve egyesek szóhasználatában hangsúlyozottan „csak” rendszerváltozás), mégis a *rendszer* szó divatja egyáltalán nem akar alábbhagyni. Sőt, politikai, közéleti használata mellett burjánzik, terjed a hétköznapi élet minden területén.

Nincs már egyszerűen csak *antenna*, hanem *antennarendszerek*-et kínálnak. Az *irodabútor* sem eléggé összefoglaló, kifejező egyesek számára, mert *irodarendszer*-t kínálnak, sőt egy cég még a nevébe is fölvette a szót. A hirdetés *vakolatrendszer*-t kínál, nem *vakolat*-ot, *vakolatfeleségek*-et. Azután a tetőcserép sem egyszerűen *cserép* többé, a gyár *cseréprendszer*-t árul és hirdet. Egy új termék, készülék neve: *italrendszer*. Mert belőle egyformán nyerhető tea, kávé – és gondolom – csokoládé. Ujabbán itt van a *polcrendszer*. A nőket *szőrtelenítő rendszer*-rel kívánja egy cég körüludvarolni.

S ezzel még nincs vége. A *feladatok* ma már minden szinten *feladarendszer*-t alkotnak. A nézetek sem egyszerűen *nézetek*, hanem *nézetrendszerek*-be illeszkednek. Az időjárásjelentésben nagy komolyan nem *frontok*-ról, hanem *frontrendszer*-ről van szó.

Mivel többféle *gépjármű-biztosítás* köthető ma már, ezért *gépjármű-biztosítási rendszer*-t hirdetnek (ugye milyen gyönyörű ez a tengerikigyő-kifejezés). Egy hirdetésből (szorosan az előzőhöz kapcsolódva) megtudom: „Ez a *riasztórendszer-család* az angol riasztópiac 60%-át uralja”. Mit mondjak? Riasztó. Hiszen már a *család* is összefoglaló jelentésű, hát még ha ehhez járul a *rendszer*!

Akadnak, akik arról próbálnak meggyőzni, hogy a *rendszer* szó szükséges az említett példákban, mert termékek sorát, egymásra épülését, variálhatóságát jelöli. Tehát nem egyszerűen egy terméket, hanem egy termékcsaládot. (Lám, a *termékcsalád* is milyen egyértelműen fejezi ki ezt.) Bizonyára így van, de azt hiszem, hogy ma már természetesnek kell tekintenünk, ha valamire szükségem van, akkor több változat, darab közül választhatom ki az egyéniségemnek, adottságaimnak, körülményeimnek megfelelőt.

Mert mennyivel érdekli jobban a vásárlót, ha *vakolatrendszer*-ről hall, amikor úgyis csak a neki megfelelőt fogja megvenni. Mennyivel több a *frontrendszer* a *frontok*-nál, az *antennarendszer* az *antennák*-nál, az *irodarendszer*, pláne *irodabútor-rendszer* az *irodabútor*-nál, miért kell *szőrtelenítő rendszer*-t (kész agyréml!) hirdetni *szőrtelenítő* helyett?

Akár be is fejezhetném itt ezt a röpké eszmefuttatást, ám naponta hallom a televízióban a következő reklámszöveget is: „A papírpelenkában átgondoltság és rendszer van”. Ez már tényleg sok! Majd megmondom én, hogy mi van a papírpelenkában! Nem rendszer az, hanem egyszerűen csak ... Ezt üzenem a *rendszer* kedvelőinek és túlzott használóinak.

Jó lenne már egy sürgős rendszerváltás vagy rendszerváltozás a nyelvben is. Legelőször a *rendszer* szót magát kellene leváltani a fenti esetekben. Nem lesz parlamenti vita belőle, s nem ütközik az alkotmányba!

Balázs Géza

Nyelvi műsorok a rádióban

Az 1992. január elején életbe léptetett új rádiós műsorrend zavart okozott a nyelvi műsorok hallgatói számára is. Kedvelt, régi műsorok megszűntek egy időre, mások kevésbé hallgatott frekvenciára, adóra, illetve időpontra kerültek át. Májustól azután módosítottak az új műsorrenden, s jelenleg a nyelvi műsorok adásai a következők:

Deme László Beszélni nehéz! című műsora kéthetente kedden hallható a Kossuth-rádióban a Határok nélkül című műsorban 20.30-kor. (Ismétlés szerdán a Kossuth URH sávján 14.50-kor.)

Lőrincze Lajos kedvelt Édes anyanyelvünk műsora ismét jelentkezik hetente egyszer a Petőfi-rádió Zene-szó című műsorában.

Ugyancsak a Petőfi-rádióban hallható minden vasárnap 20.50-kor Grétsy László Magyarán szólva című műsora.

Az új műsorrendben egy új anyanyelvi műsor is helyet kapott. A Bartók-rádió – a színvonalas komolyzene és kultúra adója – vasárnaponként 10.50-kor Kezdetben vala az ige... címmel sugározza ezt a nyelvi műsort (szerkesztő: Fehérvári Győző, rendező: Hámos János, műsorvezető: Balázs Géza). A műsort este 20 óra körül megismétli a Bartók-rádió.

B. G.

Jár-vány

Járványos folyamat ütötte föl a fejét, de egyelőre nem tudni, veszélyes betegségről van-e szó, vagy csak múló rosszulállóról. Megijedni azért nem kell, mivel nem egészségünkre törő titokzatos kórokozó a tettes, hanem helyesírásunkat érintő ragály a támadó.

A televízió műsorainak címében az utóbbi időben igencsak elszaporodtak a formabontó kötőjeles megoldások. A mindenáron újítani akarás velejárója lett ez a módi, helyesírási divat. Bár az Édes Anyanyelvünk 1990. évi 4. számában Péter László más észrevételei között röviden utalt erre a jelenségre, de ott a rádió hét műsorcímét mutatta be, s azóta mind jobban elburjánzik ez a kifogásolt típus. Érdeemes fölérősíteni a csodálkozó hangját, hogy még időben lelassuljon e furcsa folyamat.

A Magyar Televízió mindkét programjának 1991. szeptember 30. és október 21. közötti három műsorhatét átvizsgálva 17 olyan kötőjeles alakulatot találtam, ahol a szó belseji írásjel alkalmazása különleges célt szolgál, valamilyen többletet kíván jelezni; helyesírási szempontból viszont indokolatlan.

Lássuk a példákat (zárójelben a műsortípus jelzése, amelyekről a programtájékoztató beszámol):

Át-állítás (Nincs közelebbi meghatározás)	NAP-kekte (Reggeli információs műsor)
Baba-ház (Gyermekgondozás)	NAPRA-FORGÓ (Reggeli magazin)
Bak-elit (Bakai Mátyás slágerei)	Ötöd-ötöl (Telefonos játék)
Calyp-show (Könnyűzene)	Pop-reál (Könnyűzene)
(H)arc-képek (Képzőművészet)	Rock-kalapács (Könnyűzene)
Hol-mi? (Szolgáltatóműsor)	Spot-light (Könnyűzenei sztárok)
Klip-mix (Könnyűzene)	Telis-televideó (Videózás, videójáték)
Klip-percek (Könnyűzene)	Tény-képek (Társadalmi riportműsor)

Világ-példa-tár (Riport brazilai magyarokról)

A felsoroltak egy részében a kötőjelezés alapja az lehetett, hogy szemmel látható módon így emeljük ki a címben rejlő kettősséget, szójáratot. Például a *Baba-ház* értelmezésébe belejátszik külön-külön a *baba*, a *ház(tartás)* és az egybeolvasott *babaház*. Még több jelentést sűrít a *(H)arc-képek*: *képek*, *arcok*, *arc-képek*, sőt *harc* és *harc-képek*. Már a cím bonyolult írásképből következik, hogy kimondottan intellektuális műsorról van szó.

A háttér ismeretében szellemesnek tarthatjuk a *Bak-elit* címet, de már zavaró, hogy a reggeli adások közül kettő ugyanarra a szójáratos ötletre épül (*NAP-kekte*, *NAPRA-FORGÓ*). Figyelemre méltó a könnyűzenei (popzenei) programok címében következetesen kitett, de főlősleges és helyteleníthető kötőjel: *Klip-mix*, *Klip-percek*, *Pop-reál*, *Rock-kalapács* – egyetlen kivétel a *Calyp-show*. Mind a négy esetben az egybeírást részesíteném előnyben. Ráadásul a *Spot-light* kötőjeles írásával nem is a magyar nyelv helyesírási szabályai ellen vétünk, hanem az angol nyelv szokásait sértjük meg. A *spotlight* (a.m. *reflektor*, *reflektorfény*) főnevet – több oxfordi szótár tanúsága szerint – csakis kötőjel nélkül írják a britek. Visszaulva Péter László említett észrevételeire, már ő is megállapította, hogy a rádióbeli zenei műsorok címében jellegzetes hibatípus a főlősleges kötőjel: *Polka-parádé*, *Country-világ*, illetve újabb példák gyanánt *Pop-panoráma*, *Pop-regisztr*.

A felsorolt lista utolsó eleme (*Világ-példa-tár*) mondható a legkevésbé szerencsésnek. Egyrészt jelölő funkcióját nem tölti be, ugyanis csak túlságosan áttételes módon utal a tartalomra, másrészt pedig meglehetősen szétzúródott.

Miképpen értékelhetjük ezt a jelenséget, a kötőjelek és játékos alakulatok efféle elszaporodását?

Alapjában véve dicséretes ötletéről van szó, amikor a címadásban törekednek az egyediségre, a formabontásra, figyelembe veszik az optikai hatásokat, megtervezik a látványt. Nem is volt baj, amíg egy-két ilyen alakulat létezett, főleg, ha valóban szellemesek voltak. De amikor már rutinszerűen gyártják az ugyanolyan típusú címeket, elvész az egyediség páratlan hatása, a szellemesség megkopik, sablonná merevül. Most ez a jelenség játszódik le a televízió megújuló műsorainak megújuló címeiben. Ideje, hogy fölfigyeljünk a terjedő modorosságra, s a szerkesztők, műsorkészítők még jókor tudjanak „váltani”, újabb leleményekkel előállni, amelyek nem megszabott mintát követnek, nem utánoznak megunt, elhasznált példákat.

A kötőjel főlősleges alkalmazása, illetve a kimondottan helytelen alakok leírása fölveti a helyesírásunkkal kapcsolatos felelősség kérdését is. A televízió műsorai mindenkihez eljutnak, a Rádió- és Televízióújság pedig a legnagyobb példányszámú, egymillió lap. Ha gyakran látjuk, olvassuk e formákat, óhatatlanul ezek képe, képzele rögzül az agyunkban, s a kötőjellel összefüggő – amúgy sem ritka – újabb helyesírási babonák kialakulását segítheti elő.

Anélkül tehát, hogy megkérdőjeleznénk a szerkesztők, szerkesztőségek elvitathatatlan és sérthetetlen jogát a művészi alkotószabadságra még a címadásban is, a helyesírási szokásokra, illetve szabályokra hivatkozva idejekorán jelezzük a terjedő modorosságot.

Zimányi Árpád

Milyen órák a humánórák?

Borzsák István tavalyi kitűnő könyvében (Kell-e a latin?) még árulkodó sajtóhibaként jegyezte föl a különnyomtatott *humán órák* alakot, de azóta a *humaniora studia* vagy közkeletűbben: *humaniorák* szó új változatban jelenik meg, így: *humánórák*, mintha a latin középfokban *óra* szavunk rejtőzne. Ezért az „emberibb tudományok”, a *humán tudományok* vagy tantárgyak helyett így írnak a „túldimenzionált oktatáspolitikai döntések” következményeiről: „káros hatásuk szembeötlőbben mutatható ki a *humánórákban*, ahol gyakran valótlanságokat tanítunk meg gyermekeinknek, de hatottak a reáliák megtanulására is”. Ha nincs *reálóra*, miért van *humánóra*?

Másutt megint: „... igen tetszik: sokszínű iskolakínálat, de stabil alaptanterv. Csak feltételezem, hogy ebben nem a kémia vagy matematika tárgyak voltak vitapontok, hanem a *humánórák*: a történelmi, irodalmi ítéletek, a kötelező olvasmányok jegyzéke”. A *humaniorák* gyűjtőfogalma első sorban az antikvitás, a klasszikus nyelvek tanulmányozását jelentette, de a reáliákkal szemben egyéb *humán tudományokra* is vonatkozott. Tehát: a *humaniora* szó nem olyan, mint például a *latinóra*. Erre a tévedésből született szóra nincs szükség.

Szükségtelenek, sőt károsak a téves (szó)magyarázatok is. Meglepve olvastam, hogy június 4-én *Kerubina* és *Kerubin* napja van. A női változat magyarázata szerint „Kerubina az angyal jelentésű latin köznévből származik”. Csakhogy a latin angyal: *angelus* a görög *angelosz* átvétele (= hírnök, követ, küldött; a héber *mal'ak* megfelelője), s természetesen a mi *angyal* szavunk őse is. Hivatali és nem személynév. A *kherub* asszír eredetű héber szó, az őr tisztét ellátó angyal lehetett. (Személynévként is előfordul a Bibliában.) Többes számú alakja *kerubim*, ebből lett a *Kerubin*, *Kerubina* névpár. Károlyi fordításában, Szenczi Molnár zoltáraiban olvasható a többes számú *kerubim* egyes számú jelentésben, sőt Berzsenyi is használja így többször („Törvényed s koronád *Cherubim* ör fedi”).

Fatális tévesztés, hogy a hírhedt Heródest összekeverik lányunkakájával, Salóme anyjával, Heródiással: „ártatlan kuvaiti anyák és gyermekek ezreit mészárolta le, modern *Heródiásként*”. Mindketten rossz emlékek, de nem azonosak. Ártatlanabb hiba, de hiba: „a volt narkósokkal a nap huszonnégy óráját együtt töltik a gondozók, vagy ahogy itt hívják őket, a *men-*

torok. (Mentor Odüsszeusz kalauza volt a mitológiában.) Homérosz másképp tudta: „Mentor, tiszta nevű Odüsszeusz régi barátja; / az bárkán tovaszállt s rábízta egészen a házát, / hogy tegye itt, mit az agg rendel, s vagonára vigyázzon”. Mentor Odüsszeusz fiának, Télmakhosznak volt neve-lője, tanácsadója, segítője. Ezért jelent ma is a *mentor* atyai barátot, pártfogót.

Ha igaz az a tétel, hogy a nevelőt is nevelni kell, akkor igaz az is, hogy a tanítónak előbb tanulnia kell, nehogy útmutatásnak szánt (ön)tudatlan tévedésekkel eltévelyítsen másokat.

Simon Zoárd

„Gazdag” anyanyelvünk

A „felszabadulás”, vagyis a „ruszlik” bejövetele nem tartozik éppen a kellemes emlékeim közé. De egy dolog miatt mégis eltöltötte akkor a szívemet a nemzeti büszkeség. Derék felszabadítókunk ugyanis káromkodás dolgában meg sem közelítették szép magyar nyelvünk színvonalát. Még a legnagyobb dühkitörésük esetén sem tellett többre egy vagy két kiszólásnál.

Mennyivel színesebb a mi nyelvünk! A helyzet drámaiságától függően száz- és százféle változata van akár az égiek, akár a földiek nem éppen hízelgő emlegetésének.

S hogy mi juttatja most mindezt az eszembe? Az kérem, hogy a film-, tévéjáték-művészetünkben oly nagy divat lett az „élet” olyan „hű” ábrázolása, hogy a szerzők szükségesnek látják egy-egy zafos kifejezés beiktatását. Egye fene, ezzel még meg tudnék – ha nem is barátkozni, de – alkudni. Ám az a fantáziátlanság bosszant, hogy csak egyetlen „szakkifejezés” jut az eszükbe, csak azt tudják szereplőik szájába adni: Nevezetesen: „... az istenit!” Ez árad a „modern” darabokból unos-untalan.

Kedves szerzők! Ha már ilyesmivel akarják szerzeményeik „színvonalát” emelni, merítsenek bátrabban édes anyanyelvünk páratlan gazdag szófordulataiból! Ne csak ezt az egyetlen használatát folyton. Ebbéli hézagossá és sekélyes műveltségüket-műveletlenségüket készséggel kiegészítem, ha óhajtják. Bár ehhez – azt hiszem – elegendő a sarki kocsmához járulniuk. Az ottani közönség szokásából bátran kiegészíthetik nyelvtudásuk hiányosságait, nem kell folyton tapasztalatlanságukat elárulni, egyetlen „szakkifejezést” használniuk.

Reményfy László

Tanulóink stílusérzékéről II.

A mondatok szerkesztettségét vizsgálva azt tapasztaltuk, hogy a grammatikai kapcsolóelemek (viszonyzó, utalószó) száma a gimnazistáknál a legnagyobb; fogalmazásaik szerkesztettsége messze meghaladja a többiekét. Az egyszerű és az összetett mondatok, valamint az alá- és mellérendelések aránya náluk csaknem azonos. A szakközépiskolások az egyszerű bővített mondatokat kedvelik, összetétel esetén a lazább, főként kapcsolatos mellérendelő tagmondatfűzést. Az általános iskolás tanulóknál az egyszerű mondatok száma mintegy háromszorosa az összetettekének, az utóbbiaknál szintén a mellérendelések száma meghatározó. A szakmunkástanulóknál gyakran találkozunk nominális szerkesztéssel, sőt olykor hiányos mondatokkal is. A fentiek igazolására nézzünk meg nagyjából azonos tartalmat kifejező, de a különböző intézményekből való mondatokat!

Gimnázium: „Az eső úgy szakadt, mintha dézsából öntötték volna, de az idő kellemesen langyos volt.”

Szakközépiskola: „Borult idő van, és esik az eső.”

Szakmunkásképző: „Négy gyerek egy kutya és esik az eső.”

Általános iskola: „Az őszi közeledik sok esővel.”

A gimnazisták és az általános iskolások szövege általában expresszív: mondataik modalitása többféle, s gyakran használják a másodlagos modalitás kifejezőeszközeit (szervetlen mondatrészeket) is. A gimnáziumi tanulók szituációs érzéke kimagaslóan jobb a többiekénél: az egyik diák írása például nyelvjárási sajátosságokat tükröz; külön figyelemre méltó az a – szövegben előforduló – hiányos mondat, mely a beszédhelyzetből egészül ki, s melyet a tanuló megkísérel teljességében visszaadni: „Sok pézt kötök rád, etetek, öltöztetek. *De te nem. Hozd haza a fákat.*”. Az egyik általános iskolás fogalmazása azáltal válik élet-szerűvé, hogy a szereplők – főnök és beosztott – hangkitöréseit is lejegyzik: „*Ahm hm hmm*”, „*mhhh (éljen)*”. A szakközépiskolások leírása általában tárgyilagossá, tagmondatfűzésük laza; például: „*A csaj pénzt kér, az apa csodálkozik*”; „*Mivel a csillár túl alacsonyan volt, az idegzsoké beverte a fejét és elterült, a lány higgadtan elveszi a pénzt, és elmegy szórakozni.*” Szakmunkástanulóknál kizárólag tömör mondatokból álló fogalmazással találkozunk.

Az összetett mondatokban a fő- és mellékmondatok sorrendje változó; gimnáziumban és általános iskolában közbeékelés is előfordult: „*Az esőben még egy kutya is követi őket, de hogy ki az eb, az nem derül ki*”; „*Szegény kutya, aki mellel alig látszik, ázik*”. Az összetételi tagmondatok számában két kiemelkedő eredmény született: egy gimnazista hét, egy szakmunkásképzős nyolc tagmondatból álló összetett mondatot alkotott: „*A kutya csak véletlenül keveredett oda: éppen a szomszédba tartott a barátnőjéhez, amikor meglátta, hogy forgatás van, azonnal odaszaladt, hogy csináltasson egy fényképet magáról, amit azután a barátnőjének megmutat*”; „*A képen négy gyerek látható meg egy kutya, akik az esőben mennek, a két fiú kíséri a lányokat haza, hátha lesz valami az esernyő, de a két csaj kutya, esik az eső, mennek, kutyából nem lesz szalonna*”.

A szintagmatikus szerkesztettség, mélységszint vizsgálatakor ismét a gimnáziumi tanulók emelkedtek ki:

Gimnázium: „*A rajz legfőbb mondanivalóját az eső és az ernyő kapcsolata adja*”.

Szakközépiskola: „*Egy esőkabátos fiú. Három lány az esernyő alatt. Egy kutya. Felhők az égbolton*”.

Szakmunkásképző: „*Négy gyerek, egy kutya, és esik az eső*”.

Általános iskola: „*A képen található: gyerekek, kutya, esernyő*”.

A mondatok szerkezete mind a négy intézményben a második szerkezeti szintig mélyül; ez szakmunkásoknál csak a jelző esetében fordul elő, a többiek-nél határozóval találkozunk az első, sőt a második szerkezeti szinten is. Vegyük példának a következő – logikus, bár száraz szerkesztésű – mondatot: „*A kép esőben menő gyerekeket ábrázol*” (szakközépiskola).

Fő szerkesztési hibaként említhetjük az alany-állítmány rossz egyeztetését („*A három kislány egymásba karolnak*”), valamint a tagmondatok helytelen logikai kapcsolását, mely értelem-, illetve fogalomzavart idéz elő („*Az apa dűhe, mérge elcsitul, majd eszméletét veszti*”).

A korántsem a teljesség igényével értékelt feladatlapok tanulsága az, hogy a vizsgált korosztály számára sürgős segítséget kell nyújtani a helyes nyelvhasználat elsajátításában. Ugy tűnik azonban, hogy – a nyelvi igényesség felkeltésével – ma is támaszkodhatunk a fiatalok erejére.

* A tanuló nem fejezte be a mondatot.

Noll Katalin
Zilahi Mariann

JOG; SZABADSÁG ÉS SZEMÉLYNÉV

Olvasom az Édes Anyanyelvünkben a névadási vitát. A törvény szerint nemcsak a szülő döntésétől függ, milyen nevet kaphat az újszülött; van az anyakönyvezhető személyneveknek listája, s ennek összeállítása nagyrészt a nyelvtudomány művelőinek nevéhez fűződik. Újabban némelyek, gyaníthatóan nyelvészek is, kételkednek: van-e bárkinek joga ilyen korlátozáshoz, hiszen az a személyes szabadság korlátozásának tekinthető.

A szabadság modern fogalmát a felvilágosodás határozta meg, mondván: addig terjedhet, ameddig a másik ember szabadságát nem sérti. Nem kívánhat tehát senki szabadságot mások korlátozása árán. Ámde: a személynevet a szülő választja, és a gyerek viseli élethossziglan, ő az igazi érdekelt, az ő véleményét azonban nem kérdezik. Hurcolnia kell a nevét, amely miatt esetleg csúfolják az iskolatársai (*Kozett*), s a pedagógusok tudják, hogy a csúfolás a kiközösítés egy fajtája, lelki sérülést okozhat. Az élet különböző fordulójánál hátrányt okozhat a balszerencsésen választott név. Annak idején, az antiszemita Magyarországon például bizonyos nevek veszélyesek lehettek, noha egy részüknek nem volt köze az őszösvetségi hagyományhoz (*Adolf, Izidor*), és viselőjük esetleg nem is volt zsidó. 1945 után a német név csúfította néhány polgártársunk káderlapját. Ma is előfordulhat, hogy a szokatlan vagy rosszul hangzó személynév ellenszenvet ébreszt, s ez hátrányos lehet például munkavállalás esetében. De elég baj az is, ha valaki egy *önmaga által* utált személynevet kénytelen viselni. Harminc, ötven, hetven éves korában is, amikor szülei már régen nem élnek. Nehéz megszabadulni tőle; a törvény kínálta változtatási lehetőség nagyon korlátozott. Magamat hozhatom példának. Természetesen nem én választottam a személyneveimet, és gyerekkorom óta ellenszenves. Falun, parasztyerekkel jártam elemibe... Ha megkérdezik, bibliai vagy szláv eredetű hagyományos magyar nevet választottam volna. (Nevem állítólag óangol eredetű, ezt elviselném. De a divat német nyelvtérletről dobta át!) Van ugyan második személynevem is, *János*, valószínűleg azért kaptam, mert így hívták kereszt-

apámat, de ez csak az egyházi anyakönyvbe került bele, hivatalosan tehát nem használhatom.

Az utóbbi évtizedek névadási szokását az idegenből kölcsönzött, nyelvérzékünk számára furcsa, néha torz utónevek terjedése jellemzi, társadalmi csoportonként eltérő mértékben. Ezt számos polgártársunk tartja túlzottnak, sőt ízléstelennek. Bizonyos, hogy ez a divat nem az anyanyelv tiszteletének, nem az erős nemzeti önismeretnek a bizonyítéka. Angol barátaim között egy sincs, akinek a neve eltérne az angol hagyományoktól. Ha végiggondolom az angol írók, költők névsorát, nagyjából ugyanezt észlelem. (Az amerikaiakról nem beszélek.) Nehezen tudnának meggyőzni arról, hogy a hazai névdivat a nyugat-európai gondolkodás és civilizáció térnyerése lenne. A magyar kislány *Kludia* nevében nem érzek semmi nyugatit, jöllehet az olasz leánygyermek *Claudia*, a francia *Claudine* nevét természetesen tartom.

Teljesen elfogadhatónak mondanám, hogy a védtelen kis állampolgárnak a köz fogja pártját a divat diktatúrájával szemben. Az anyakönyvezhető nevek listáját a tudomány a magyar névadási hagyományoknak megfelelően állítsa össze, az új jövevényekből csak azt a korlátozott számút vegye át, amelyik nem zavarja nyelvérzékünket, és a felcseperedő egyének feltehetően soha nem lesz kellemetlen (pl. *Marianna*). Mind az ő érdekében, mind nemzeti érdekből szükség lenne a gondosságra. A választás szabadsága érdekében a jog felajánlhatná a szülőknek, hogy adjanak a gyereknek *második* keresztnévet is (ezt most is megengedi a törvény), mégpedig *teljes szabadsággal*, s ebbe az Akadémia *legfeljebb* a helyesírás szempontjából szólna bele. Az iskolai években és felnőtt korban aztán az egyén maga döntse el, hogy melyiket használja társaságban, levelezésben közösségek tagjaként, s ha írással foglalkozik, szerzői névként.

A rikító nevek szeszélye, egyre jobban terjedő „bája” csavar abban a gépezetben, amely a magyarság identitástudatát porlasztja.

Bán Ervin

Régi módi új divatja

A divat világában jól ismert és gyakori jelenség az, hogy a régi módi vissza-visszatér, s asszonyaink, leányaink a nagyanyáik, ükanyáik viselésére emlékeztető öltözetekben pompáznak, virágos malomkerék-kalapokkal a fejükön.

Nos, erre emlékeztetnek engem sajtónknak és hivatalos iratainknak mostanság terjedező dátumírási szokásai; nevezetesen az, hogy a helyesírási szabályzatoktól már régóta ajánlott egyszerűsített formák: *3-i*, *10-i* helyett (amelyeket *harmadikinak*, *tizedikinek* mondunk ki) ezt látjuk: *3-iki*, *2-diki*, *10-ei*, *10-dikei* stb.

Az ilyen *-iki*, *-diki*, *-ai*, *-ei*, *-dikei* stb. képzős formák azért hasonlatosak az egykoron viselt ruhákhoz, cipellőkhöz, kalapokhoz, mert ezekről az írásmódokról a magyar helyesírás rég leszokott. Igaz, éltek valamikor, a múlt szá-

zad első felében és még régebben, amikor az volt a szokás, hogy a dátumot jelölő szám után a képzőket is teljesen kiírták. Gyakori volt akkoriban az is, hogy a képzőket a szám után fél sorral felemelték, és apróbb betűkkel írták vagy szedték: *15^{ki}* stb. De ez az utóbbi írásmód már annak a jele volt, hogy – mivel a dátumokban a nap számát úgyis sorszámnévképzővel kell kimondani – a teljes képzőbokok kiírását egyre kevésbé érezték szükségesnek. A mi századunkban aztán győzött is az egyszerűsítés elve: helyesírási szabályzataink kimondták, hogy a sorszámnévképző (a *-dik*) kiírására nincs szükség, elegendő a szám + kötőjel + *-i* képzős írásmód: *3-i*, *10-i*, amelyeknek kiejtése: *harmadiki*, *tizediki*.

Mi lehet mégis az oka az újabb sorszámnévképzős írásviatnak?

Talán az, hogy a mai újságírók és újságnymatatók ismerik azt a nyelvhelyességi szabályt, amely szerint az *öt kerület*, *ezerkilencszázkilencvenkét évi törvény* stb. forma helytelen. S nem akarván ebbe a hibába esni, a napok száma után nem elégszenek meg a kötőjellel kapcsolt egyszerű *-i* képző kitevésével, hanem – biztos, ami biztos alapon – kiírják a sorszámnévképzőt is.

Ha a szándék jó is, ha a sorszámnévképző elhagyatása több esetben helytelen is, a vázolt precízkedés nem méltányolható: bonyolultabbá teszi azt, ami egyszer már egyszerűbb lett; a helyesírás nem ismerésének, nem pedig pontos tudásának a jele.

Maradni kell az egyszerűsített írásmódnál, és meg kell tanulni olvasni!

Fábián Pál

PONTOZÓ

Először az 1991. évi 4. számban közölt rejtvények helyes megfejtését adjuk közre.

I. *Hétszer hét.* 1. Bereped. 2. Oboázik. 3. Gábrriel. 4. Szabadi. 5. Október. 6. Mákgubó. 7. Dzse-rib. A sorok megfelelő átrendezése után (4., 5., 2., 3., 1., 7., 6.) az átlóban olvasható szó: skorpió.

II. *Eszperente szinonimák.* 1. Kerecsen. 2. Egyenleg. 3. Re-kettye. 4. Ellenszenv. 5. Vezekel. 6. Elesett. 7. Tevere. A kezdőbe-tűkből kiolvasható „berendezési tárgy”: kerevet.

III. *Egy Ady-vers.* A Duna vallo-mása.

IV. *Értelmes helynevek.* 1. Szá-tok. 2. Derecske vagy Kisdér. 3. Hollóháza. 4. Martfű. 5. Nőtincs. 6. Rétalap. 7. Zagvaróna. 8. Ve-lemér. 9. Aggtelek. (Öreglak nem jó, mert a lak nem jelent házhe-lyet. Ellenben jó megfejtés az er-délyi Ótelek helynév, amelyet töb-ben is beküldtek.) 10. Zsebeháza.

V. *Herceg János a nyelvről.* A nyelv a megmaradás záloga, nél-küle megszűnünk létezni.

Azok közül a megfejtőink közül, akik – a pályázati kiírásnak meg-felelően – legalább 70 pontot sze-reztek, a következők nyertek egy-egy értékes, szép könyvet: Bedő Gabriella, Nagykanizsa, Feleki u. 5/A (8800); Bozó Franciska, Hód-mezővásárhely, Rudnay Gyula u. 39. (6800); Dienes László Egész-ségügyi Szakközépiskola „Szép Szó” köre, Debrecen, Thomas Mann u. 16. (4027); Elek József, Szentistván, Jókai u. 34. (3418); Holmár Ferenc, Kótaj, Kossuth út 56. (4482); Oláh Károly, Marosvá-sárhely (RO-4300 Tg. Mures, Pta Trandafirilor 36-38. Apt. 11.); dr. Rozsly Györgyné, Budapest, Bu-dai Nagy Antal u. 6. fszt. 1. (1137); Tuba Gábor, Keszthely, Vásártér 12/B (8360); Várnai Ka-talin, Bogács, Szegfű u. 2. (3412); Zrínyi Ilona Gimnázium III. F. osz-tálya, Miskolc, Kandia út 2. (3530). Nyereményükhöz, ame-lyet postán kapnak meg, ez úton gratulálunk.

A Pontozó újabb feladatai

I. *Hat verscím.* Rejtvényünk-ben hat ismert vers címét fogal-maztuk, költöttük át, de úgy, hogy olvasóink azért rátalálhassanak az eredeti címekre. Melyek azok? Annyit elárulunk, hogy Arany Já-nos, Petőfi Sándor és Radnóti Miklós két-két verscíméről van szó. A helyes megfejtésért címen-ként 3, összesen 18 pont jár.

1. Hétfő nyit.
2. Ehhez a házhelyéhez.
3. Kereszteleetlen üdvözet.
4. Hullára szólítás.
5. A fogoly cakó.
6. Erjed a nótám.

II. *Hétszer hét.* Az ábra helyes kitöltése, azaz a meghatározá-soknak megfelelő szavak beírása után úgy tessék átrendezni a so-rokat, hogy az Y betűk helyén át-lósan egy korai Ady-vers címe le-gyen olvasható. A helyes megfej-tés 15 pontot ér.

Y					
	Y				
		Y			
			Y		
				Y	
					Y

Nyugat-svájci
hegység
Kíméletes
A legkevesebb-szer
Például a: Mátra
Kedves, bájos
Bizonyos
mennységű (juh)
Tortasz

III. *Tulajdonnévi szóegyenle-tek.* Ha olvasóink rátalálnak a ke-resett szavakra, s elvégzik velük a megadott számtani műveleteket, eredményül egy-egy tulajdon-nevet kapnak; mindig azt is meg-mondjuk, milyen. Beküldendő a hét név. Megfejtése 3-3, össze-sen 21 pont.

1. $\frac{\text{Afrikai népcsoport}}{2} + \text{gyü-mölcsokocsonya}$ = magyar költő
2. $\frac{\text{Oktondi} - \text{öreg szülő}}{2} + 2x \text{ római}$ = vallásalapító
3. $\frac{\text{Modern tánc}}{3} + \frac{\text{játékszer}}{2} = \text{legen-dás királyfi}$
4. $\frac{\text{Elcsenem}}{2} + \text{véredény} = \text{férfinév}$
5. $\frac{\text{Falánk} - \text{kérődző állat hímje} + \text{dalka}}{2} = \text{erdélyi város}$
6. $\text{Kérdőszócska} + \frac{\text{lám}}{2} + \text{szilárd}$ anyag = női név
7. $2x \text{ logikai játék} + \text{római ötven} = \text{külföldi író}$

IV. *„Állati” intarziák.* Közzéte-szünk tíz rövid mondatot. De ah-hoz, hogy érthetőek is legyenek, mindegyikhez meg kell találni s a pontok helyére intarziászerűen beilleszteni az odaillő állatnevet. (A helyes megfejtésért állatneven-ként 2, összesen 20 pont jár.)

1. Az utcákon s szok.
2. Szépen szerepelt az öre rusa.
3. Ez a ka életlen.
4. Este nem zártam be a ka t.
5. Kan ér és minden az asztalon van már.
6. Egy tör eggel találko-zunk.
7. A por csi, de tiszta.
8. Péter bu matot kapott.
9. A városba vár gyomat.
10. Friss ez a té vegő .

V. Gárdonyi Géza a nyelvről.

Hetven éve hunyt el az Egri csillagok és számos más kedvelt regény írója, Gárdonyi Géza. Ke-resztrejtvényünk fő soraiban ezút-tal az anyanyelvünkre vonatkozó szellemes megállapítását rejtettük el. Ezt kell beküldeni. Megfejtése 25 pont.

Az e számunkban közölt rejt-vények együttes értéke 99 pont, de 80 pont elegendő ahhoz, hogy valaki részt vehessen meg-fejtésével a sorsolásban, és egy-egy értékes könyv nyertese lehessen. A rejtvények megoldá-sát 1992. szeptember 15-ig kell beküldeni címünkre: Édes Anya-nyelvünk, Pontozó, 1364 Buda-pest, Pf. 122.

Minden kedves megfejtőnek jó nyaralást és jó szórakozást kíván-nak a rejtvények készítői:

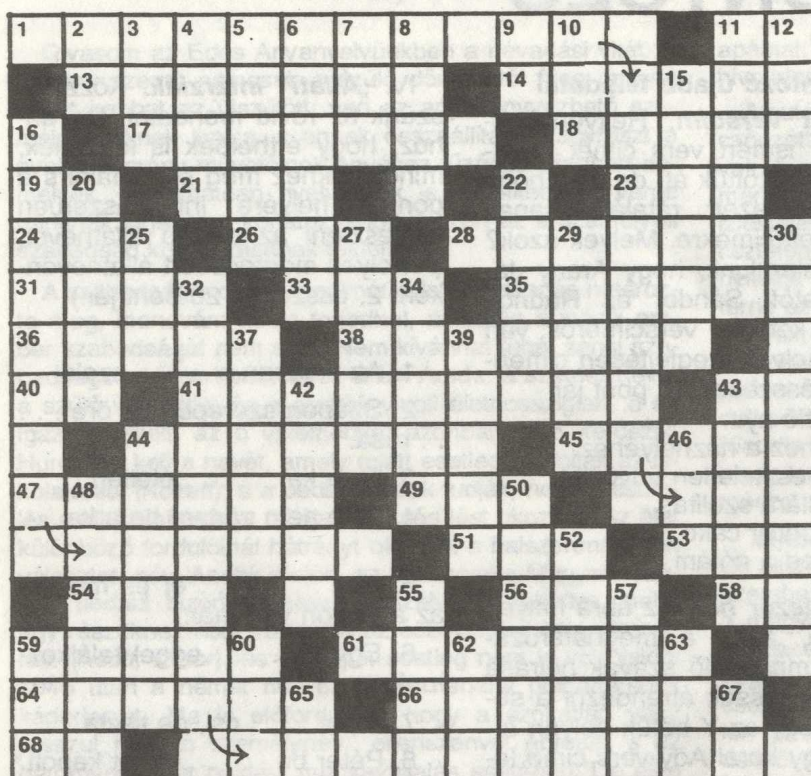
Doroszlai Elekné (I., IV.)

Láng Miklós (II.)

Schmidt János (V.)

Zsigmond Győző (III.)

Schmidt János: ÉLNI AKARÁS

VÍZSZINTES: 1. Gárdonyi Géza megállapításának első része /zárt betűk: AYT/. 11. Bentről. 13. Fegyveres útonálló. 14. Allati eredetű, egyes szakberkekben használt szóval. 17. Heves indulattal megtámadó. 18. Lenn a szakadékban. 19. Igerag. 21. Tűzhely sütője, tájszóval. 23. Nyomás páros betűi. 24. ... Tolsztoj; a Háború és béke c. regény írója. 26. Juan Antonio Samaranch az elnöke. 28. Azerbajdzsán és örmények lakta terület. 31. Operai dalbetét. 33. Mi több. 35. A médek által lerombolt asszír város. 36. A nők ékköként is, utónévként is viselhetik! 38. Nemesítetlen gyümölcs. 40. Következmény kiváltója. 41. Nem a kormánypártiak között ül a parlamentben. 43. Az utcáról az udvarba. 44. Szétmázolás. 45. Gyöngül az ellenállása. 47. Kedves emlékü színésznő /Mária/. 49. Diszkoszt repít. 51. Gabonaszem. 53. Fehérvárcsurgói születésű szobrász /Amerigo, 1909-1984/. 54. Daloló beszéd jellemezte rockzenei stílus. 56. Nem divatból visel csíkos ruhát! 58. Őstökélő szócska. 59. Hét ördög ... benne; túlságosan eleven /gyerek/. 61. Fokozatosan ellep. 64. A nyelvészetben hangsúlytalanságot jelent. 66. Pontos mérleg vagy focilabda kell hozzá! 68. A Fertő is ez.

FÜGGŐLEGES: 2. Megállóhely, rövid. 3. Bern folyója. 4. Legendákban szereplő, csak a kiválasztottak számára megpillantható edény. 5. Nauru fővárosa. 6. Válogatott francia labdarúgó /Manuel/. 7. ...-Tin-Tin; filmbeli kutya. 8. Katonai szövetség. 9. Az itt lévő. 10. Mauna ...; hawaii vulkán. 11. Sói a szulfátok. 12. Figyelmeztet. 15. Kicsiny ország Afrika nyugati részén. 16. Gárdonyi megállapításának harmadik, befejező része /zárt betűk: VSÁR/. 20. Egész, teljes. 22. Görög mitológiai alak, Perszeusz anyja. 25. Zománc tisztító por. 27. A szükséges mennyiségén felül, jócskán. 29. Osztrák költő, a 20. századi líra egyik nagyja /Rainer Maria, 1875-1926/. 30. Hangszert, vonót, nemritkán kottát is tartanak benne. 32. A megállapítás második része /zárt betűk: C,B,S,/. 34. Szeptembertől júniusig tart. 37. Művet létrehoz. 39. Darabos gyümölcsíz. 42. Tartós figyelésre készítet. 43. Haját copfba köt. 44. Télire befűző. 46. A -get ikeképző mély hangrendű párja. 48. Meredek kiemelkedés a motokrosszpályán. 50. Kártyajáték. 52. Falu Pásztó közelében. 55. ... ezredes; Szabó István rendezte film címe. 57. Reménykedő. 59. Régi tömegmérték. 60. Félig kiemelt. 62. Női becenév, önálló utónévként is adják. 63. Konyhai edény. 65. Azonos zenei hangok. 67. Mértékegységrendszer.

Schmidt János

Múlt-jelen-jövő: száz év a Rábaköz nyelvjárásában

Kiss Jenő: A mihályi nyelvjárás változásai 1889 és 1989 között. MNYTK. 190. sz. 91 o.

Mihályi az egykori Sopron (ma Győr-Moson-Sopron) megyében, Kapuvár közelében lévő település. A honfoglalástól folyamatosan magyar anyanyelvű etnikum lakja e vidéket, Csorna és Kapuvár környékét, a Rábaközt, melynek mocsarai menedéket nyújtottak a tatár, török és más hódítók ellen.

A könyv szerzője – Kiss Jenő – e település szülöttje. Különleges érdeme e kötetnek, hogy a legújabb finn, német és amerikai kutatási eredmények – s főleg kutatási módszerek – fölhasználása révén új utakat tör a nyelvi megnyilatkozás szerepe, társadalmi, nemek és korosztályok közötti megoszlása irányába, a szociolingvisztikai szempontok következetes érvényesítésével teszi teljesé látóhatárunkat. Fogalma: a változásvizsgálat jól tükrözi korunk legégetőbb tennivalóját nyelvjáráskutatásunk területén. A mihályi nyelvjárás 1889 és 1989 közötti változásait a könyv a hangtan, az alaktan, a mondattan, a frazeológia és a szókészlet területén végzi el, majd a következtetések és az összegezés zárja le a munkát.

Mihályi fonémaállományában 1889-ben minden magyar köznyelvi fonéma megvolt, és ma is megvan. Az ő a Dunántúl regionális köznyelvében ma is megvan. Terjesztése rádió- és tévébemondóink kiválasztása és iskoláztatása révén ösztönözhető.

Az *é*-zés mellett az *ő*-zés és az *i*-zés is változatosabbá teheti nyelvünket. Kiss Jenő a *kihalt, visszaszorult, terjed* hármasságában vizsgálja gyermekkorai nyelvjárásának jelenségeit. Megállapítja, hogy az *ösmert*-t egyre inkább kiszorítja az *ismer*, az *öveg*-ből *üveg* lesz, a *rőjtők* – búvóhely pedig *rejték*-ké válik. Itt is a korábbi adatok – még az ötvenes, hatvanas évekből is – erősebben hagyományörzők.

Mihályi nyelvjárásának egyik legmarkánsabb jellegzetessége az *i*-ezés: *melik, hel*. Ingadozás figyelhető meg a nyelvjárási és a köznyelvi alakok között a tótípusok területén is. A *disznújok* mellett ma is a *disznajok* a gyakoribb, s egyben ősbibb nyelvi alak Mihályiban. Az igen hagyományörző (s napjainkban életveszélyben lévő) Eszék melletti szlavóniai (horvátországi) Kórógyon találkozzunk hasonló jelenséggel.

A frazeológia területén a múlt század végén közzétett 190 állandó szókapcsolatból 20 él ma is Mihályiban (10,5%), 58 falucsúfolóból ma már egy sem használatos (csupán háromra emlékeznek). Az állandó szókapcsolatok itt gyorsabban szorulnak ki e nyelvjárásból, mint a szavak. Ma is él pl. a *valóbú nem tunnak meginyi* 'abból, amijük van, nem tudnak megélni'; a *kőpejig bement a földbe a kapa* 'nyelégig bement a földbe a kapa' és a *mohásul a szeme* 'álmosodik'. Az utóbbi különösen szép metafora, igényes költő, író tollára illő.

Itt és most csupán izéltőt adhatok e könyv felhasználási lehetőségeiből. Külön érdeme Kiss Jenő legújabb kötetének, hogy nem csupán elméletet állít fel (ezekből van több a kelleténél), hanem a gyakorlatban is kipróbálja elméletét, s ezzel – legalábbis a nyelvjárástörténeti kutatások területén – új irányt szab, mely az Erdélyi Magyar Szótörténeti Táréhoz hasonló tájszótári munka, a Rábaközi Magyar Nyelvjárástörténeti Tár szilárd alapja. Győr, Sopron és Budapest levéltáraiban ugyanis hallatlanul gazdag magyar regionális nyelvi kincsestár van.

Szabó T. Ádám

Útmutatók az Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny tételeinek kidolgozásához

A nyelvművelő Arany János

A nyelvi eszményt és normát is vitató társadalmunkban a kijelölt témával szeretnénk felhívni a pályázatra vállalkozó középiskolás fiataljaink figyelmét arra, hogy vannak klasszikus elődök, akikről ma is lehet tanulni. Vitathatatlanul ezek közé tartozik Arany János is, aki elévülhetetlen érdemeket szerzett azzal, hogy gazdag költői életműve mellett – Kosztolányi szavaival élve – „legmagasabb tökélyre emelte” anyanyelvünket. Időszerűségét pedig az adja, hogy 1992-ben ünnepeljük születésének 175. évfordulóját.

A pályázónak a tétel kidolgozása során az a feladata, hogy gyűjtse össze azt az anyagot, amit a költő tanári (nagykőrösi) és lapszerkesztői (a Szépirodalmi Figyelőben és a Koszoróban végzett) munkássága közben írt a nyelvhasználattal kapcsolatban; továbbá összegezze mindazokat a megnyilatkozásokat, amelyeket vizsgált témánkkal összefüggésben önálló műveiben rögzített. Ezek a következők: Nyelv és irály, A jövő stílusa, A Nyelvőr bírálata.

A kellő mennyiségben összegyűjtött anyagot csoportosítsa valamilyen szempont szerint, és mai nyelvművelő elveinkkel szembeállítva értékelje! Ugyanis így válik igazán hasznossá a munka, kiderítve, hogy a múlt század-

ban vallott nyelvhelyességi elképzelések mennyire időállóak; azaz mennyire segíthetik mai nyelvhasználatunk fejlesztését, tökéletesítését.

A teljes értékű munkához tehát három követelmény megvalósítása szükséges:

1. a téma vizsgálatához elegendő anyag összegyűjtése,
2. egy meghatározott szempont szerinti csoportosítása,
3. a megállapítások értékelése: időszzerűségük mérlegelése.

A kidolgozáshoz ajánlott fontosabb szakirodalom:

Arany János összes művei (kritikai kiadás, a megfelelő kötetek); Balassa József: Arany János mint nyelvész, EPhK.1893. 328-340; Négyesy László: Arany János és a magyar nyelv, MNy. 1917.129-140; Riedl Frigyes: Arany mint nyelvész, MNy. 1917.146-149; Nagy J. Béla: Arany János nyelvművelése, Nyelvművelő, 1956. 123-129; Fereczy Géza: Arany János, nyelvünk bűvára és művelője; Nyr. 1957. 387-402, 1958. 1-14, 133-149; Hegedűs András: Arany János a katedrán, 1957.

Graf Rezső

Közírásunk mai metaforái

A publicisztika szívesen aknázza ki a metaforának értékelő vagy lebecsülést kifejező és asszociációkeltő stíluserejét. A pályázónak az a feladata, hogy felderítse ennek a sűrűn alkalmazott szóképnak a jelentőségét, változatait egy vagy két országos reggeli és déli napilapunk vezércikkeiben, hírmagyarázataiban, tudósításaiban stb.

Egy negyedévi időszak elegendő ahhoz, hogy szorgalmasan kicédulázza – közvetlen környezetükkel együtt – a metaforákat, és amikor elegendő adatot gyűjtött, különféle szempontok szerint rendezze őket. Ilyen szempontok lehetnek a következők: Milyen tapasztalati anyagból épülnek föl? (Gyakorlati például a sportéletből származó metaforák.) – Erejüket veszített, sűrűn használt metaforák milyen szövegösszefüggésben újulnak meg? – Vannak-e olyan metaforák, amelyeknek szövegszerkesztő szerepük van? (Például a cikk elején „földobott” metafora a cikk végén viszatér.) Milyen grammatikai formákat öltenek a metaforák? Vannak ugyanis főnévi, igei, szószereketekben előforduló, összetett szavak stb. Mennyiben függ hatásuk különféle szintaktikai helyzetektől? Milyen írásjelek véte-lik észre a metaforikus használatot?

Milyen a jó metafora? Mutasson rá a pályázó a találó és a mondvacsinált, erőszakolt vagy éppen képzavaros metafora stílusrombo-

ló hatására. Értékelje az eredeti, szellemes metaforákat.

Van-e összefüggés – és milyen – a szöveg-típus és a metaforahasználat között? Bizonyára felfedezhető a különbség az újságok között (rá lehet jönni pusztán a címekből is erre). Az erőtetett, a figyelemkeltő, a szójátékos címek felhívó hatása mikor válik stílusatlanná?

Végül – munkája fontos eredményeképpen – írja meg: miben rejlenek a mai metaforahasználat gyökerei; vázolja föl stílus-eszményét, amely mind esztétikai, mind erkölcsi tekintetben kielégíti (kielégítené) a művelt olvasót társadalmunk átalakulásának mozgalmas idejében.

A pályamű a középiskolai tanulmányok, tankönyvekből merített ismeretek birtokában is jól megírható. Aki tovább kíván tájékozódni, annak a következő forrásmunkák ajánlhatók:

Nyelvészet és tömegkommunikáció. Szerkesztette Grétsy László. A Tömegkommunikációs Kutatóközpont kiadása, 1985. Ennek második kötetében: Kemény Gábor: Kép és kommunikáció (119-205). Ugyanitt szakirodalmi jegyzék is van; Kemény Gábor: Elemi kép – komplex kép – továbbszótt kép; Nyr. 1987. 162-174; Bencze Lóránt: „A metaforáló állat”; Nyr. 1982. 455-464; Fónagy Iván: Metafora (Címző a Világirodalmi lexikon 8. kötetében.)

Szende Aladár

Szavaink üzenete

Szavak és szólások mint a magyar művelődéstörténet emlékei

Eddig még nem szerepelt az OKTV-n nyelvtörténeti téma, hiszen a tanulók csak a negyedik osztályban foglalkoznak ezzel a tudománnyal. A tárgy kijelölésével az volt a célunk, hogy felkeltsük az érdeklődést a nyelvészet e méltatlanul háttérbe szorult területe iránt. A témát úgy próbáltuk meghatározni, hogy a feldolgozás ne igényeljen komolyabb nyelvtörténeti előképzettséget, s néhány alapmű elolvasása után a harmadikosok is nyugodtan pályázhassanak.

A munka nagy önállóságot tételez fel. Nem akarjuk megkötni a tanulók fantáziáját. A téma szűkebb és pontosabb meghatározását az érdeklődéstől függően mindenki maga végezze el. Vizsgálhatók közszók és tulajdonnevek (személynevek, földrajzi nevek), szólások, állandósult szókapcsolatok, de akár jövevényszók is.

Nem pusztá felsorolást, az eredetet vizsgáló fejtegetéseket várunk. Szeretnénk, ha a szó- és szólástörténeti kutatások művelődéstörténeti összefüggéseket is kiderítenének. A pályázó vállalkozhatna a hit- és hiedelemvilág, a hagyományos életmód és a fennmaradt kulturális emlékek nyelvtörténeti vizsgálatára, társadalom- és gazdaságtörténeti, néprajzi, helytörténeti érdekességek feltárására, de kijelölhető szűkebb téma is, például az ósvallás vagy a boszorkányhit.

Minél eredetibb, ötletesebb, fantáziadúsabb dolgozatokat várunk. Kezeljék szabadon a témát, élvezze a munkát. A nyelvtörténet mellett ismerkedjen meg a magyarság múltjával, eredetével, de a más népekkel való érintkezés hatásait se hagyják figyelmen kívül.

Az irodalomjegyzék csak az induláshoz nyújt segítséget. A kötetekben mindenki találhat a témájának megfelelő bibliográfiát.

Irodalom: Bárczi Géza: A magyar nyelv életrajza, 1966; A magyar nyelv múltja és jelene, 1980; A magyar szókincs eredete 1968; Bárczi Géza – Benkő Loránd – Berrár Jolán: A magyar nyelv története, 1978; Kálmán Béla: A nevek világa, 1969; O. Nagy Gábor: Mi fán terem? Magyar szólások eredete, 1979; Pais Dezső: A magyar ósvallás nyelvi emlékeiből, 1975.

Varga Valéria

Beszámoló a Kőrösi Csoma Sándor anyanyelvi vetélkedő döntőjéről

A KAV-nak az AESZ (Anyanyelvapolók Erdélyi Szövetsége) volt (s továbbra is lesz) a fő irányítója.

A Kovásznán 1992. március 27–28-án megtartott döntőn, melynek tapasztalatcsere s továbbképzés jellege is volt, részt vettek versenyzők s tanárok Bihar, Kolozs, Maros, Brassó, Zala, Pozsony, Hargita s Kovászna megyéből.

Az ünnepélyes megnyitót az írásbeli próba, tanulmányi kirándulás, s az AESZ közgyűlése követte. 28-án volt a szóbeli próba, előadás a „Beszélni nehéz!” mozgalomról, a beadott néprajzi gyűjtések értékelése, a játékos-meg gondolkodtató, a közönséget is bekapcsoló tulajdonképpen döntő, eredményhirdetés, díjazás, ünnepélyes zárás.

A zsűri elnöke Magyar Lajos költő, a Háromszék főszerkesztője volt, tagok: János Mihály, a Háromszéki Művelődési Felügyelőség főfelügyelője; Nemes Levente színész; Tulit Ilona s Nagy B. Tamás tanárok.

A verseny győztesei: a Székely Mikó Kollégium csapata Sepsiszentgyörgyről, a Bod Péter Középiskoláé Kézdivásárhelyről, a Benedek Elek Tanítóképző Székelyudvarhelyről s a Kőrösi Csoma Sándor Liceumé Kovásznáról. Ők magyarországi hasonló versenyeken, illetve ottani nyelvi s pihenőtáborokban vehetnek részt jutalomként.

A szóbeli próbán legjobb nyolc versenyző Győrbe utazhatott a Kazinczy-versenyre Hargita, Kolozs, Maros s Kovászna, valamint Brassó megyéből.

Június elsején rendezzük a V–VIII. osztályosok megyei döntőjét Barátoson, az országos döntő jövőre lesz; szeretnők a KAV-ot az I–IV. osztályosok számára is lehetővé tenni.

Mindehhez sok minden kéne, a hiány elsősorban az anyagiakat illetően nagy. Az AESZ számít rá, hogy ezen közügyben nem lesz hiány támogatókban...

(Bankszámlánk: Banca Natilona de Dezvoltare Sf. Gheorghe 4072996013088 pentru AESZ)

Zsigmond Győző,
az AESZ elnöke

Öröklött vagyonunk: az anyanyelv

Győr 1992. május 1–3.

Dr. Dobos Krisztina helyettes államtitkár ünnepi beszédében többek között azt hangsúlyozta, hogy új jelentőséget kap napjainkban a verseny, és hogy nemcsak a miniszter, a miniszterium, hanem minden magyar ember üdvözlét is tolmácsolja e nemes vetélkedő összes résztvevőjének. A mozgalom a nyelvi nevelés hasznára van. Az anyanyelvvél való törődés a néphez való hűség fokmérője is.

Tartalmukban értékes, nyelvi megformáltságban igényes szövegeket választottak és mondtak el a versenyzők. A leggyakrabban idézett szerzők: Kosztolányi, Babits, Illyés, Németh László; az élők közül Csoóri Sándor és Sütő András. A kötelező szöveg Keresztury Dezső: Babits az Előhegyen című írásának egy részlete volt.

Két szervezeti újítás gazdagította a programot: a határon túli felvidéki, erdélyi, vajdasági diákok teljes jogú versenyzőként vehettek részt, vendégként pedig jelen lehettek a legeredményesebben szereplő általános iskolai tanulók képviselői is.

Az ünnepélyes eredményhirdetésekor ünnepi beszédében a bírálóbizottságok nevében a következőképpen értékelte a szereplők teljesítményét Bencédy József: „Nincs hangképzési hiba. Van gyors beszéd és halk beszéd! – Nem él eléggé még a szöveg egésze! A sok hangsúllyal és a sok szünettel sokan széttördelték az egyébként tartalmilag összetartozó részeket. – Ezek elkerülésében, javításában jelölte meg a jövő feladatait. Az értékelésen túl szölt még többek között arról az ünnepi hangulatról és áradó hazaszeretetről, amely jellemezte a háromnapos együttétet. Idézetekkel igazolva fogalmazta meg a nyelv és magatartás, nyelv és hazaszeretet összefüggését.

A verseny alkalmából jelent meg a „Csak csend ne legyen” c. kötet, melyben Z. Szabó László hatvan, határainkon túl élő költő anyanyelvről szóló írását gyűjtötte össze: a Felvidékről, Erdélyből, Vajdaságból, Kárpátaljáról és a Muraközéből.

Az 1992. évi versenyen Kazinczy-érmet nyert gimnáziumi és szakközépiskolai tanulók: Géczai Katalin, Leőwey Gimnázium (Pécs), Gyukity István, III. Béla Gimnázium (Baja), Kapitány Mária, Egészségügyi és Övönői Szakközépiskola (Kazincbarcika), Kozsusch Péter, Magyar Tan nyelvű Gimnázium (Somorja – Cseh-szlovákia), Kövéri Judit, Leőwey Gimnázium (Pécs), Molnár Krisztina, Besenyei Gimnázium (Kisvárd), Nyíri Gizella, Gárdonyi Gimnázium (Eger), Petrik Tímea, Szakközépiskola és Szakmunkásképző (Fót-Gyermekváros), Pincz Nikolett, Teleki Gimnázium (Budapest), Puch Éva, Kisfaludy

Gimnázium (Mohács), Somfay Krisztinán, Piarista Gimnázium (Budapest), Soós Judit, Zrínyi Miklós Gimnázium (Zalaegerszeg), Szálas Tímea, Gimnázium (Óbecse – Vajdaság), Szarka Zsuzsanna, Krúdy Gimnázium (Nyíregyháza), Tarczy Gyula, Váci Mihály Gimnázium (Encs), Tóth Levente, Jókai Gimnázium (Komárom), Zahorán Ágnes, Rózsa Ferenc Gimnázium (Békéscsaba).

Kazinczy-érmet nyert szakmunkástanulók: Aczél Andrea, 411. Sz. Ipari Szakmunkásképző (Szombathely), Batári Andrea, Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakmunkásképző (Székesfehérvár), Bartha Debora, Sepsiszentgyörgyi Gimnázium, Berke Gábor, Szász Kereskedelmi Szakmunkásképző (Budapest), Csákvári Krisztinán, 22. Sz. Szakmunkásképző (Budapest), Felbert Ágnes, Mezőgazdasági Szakmunkásképző (Eger), Horváth Henrietta, 635. Sz. Ipari Szakmunkásképző (Békéscsaba), Koncsik Szilvia, 617. Sz. Szakmunkásképző (Gyomaendrőd), Koppándi Botond, Marosvásárhelyi Gimnázium, Kovács Zoltán, Ganz Szakmunkásképző (Budapest), Németh Helga, Kereskedelmi Szakmunkásképző (Szeged), Pap Tünde, Kézdivásárhelyi Gimnázium, Segesdi Krisztina, Kereskedelmi Szakmunkásképző (Kaposvár), Szabó István, 108. Sz. Ipari Szakmunkásképző (Debrecen), Szakács Szilvia, Sipkay Barna Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakmunkásképző (Nyíregyháza), Szalay Zsuzsanna, Kereskedelmi Szakmunkásképző (Győr), Szatmári Nikolett, Báthory Kereskedelmi Szakmunkásképző (Zalaegerszeg), Tamás Andrea, Gépíró és Gyorsíró Szakiskola (Debrecen).

A Kazinczy-versenyen hatodik alkalommal vesznek részt a határainkon túl élő tanulók. Külön jutalomban részesültek a következő erdélyi, felvidéki és vajdasági versenyzők: Gál Erika, Galyer Csilla, Gortva Lucia, Orosz Judit, Rómer Klaudia, Száraz Péter, Tóth Andrea, Varga Izabella.

Az 1992-es versenyen öt Kazinczy-jelvényes általános iskolai tanuló is bemutatkozott. Szép szereplésükért könyvjutalmat kaptak: Kóhalmi Orsolya (Mátészalka), Szabó Virág (Győr), Tóth Edit (Salgótarján), Vajda Noémi (Zalaegerszeg), Zádori Anita (Budapest).

A Kazinczy Ferenc Gimnázium a bírálóbizottság javaslatára tanulóik példás felkészítéséért Kazinczy-emlékéremmel és könyvajándékkal tisztelte meg dr. Durucz Istvánnét, a nyíregyházi Krúdy Gimnázium tanárát és Szegváriné Balogh Valériát, a zalaegerszegi Báthory István Kereskedelmi Szakmunkásképző tanárát.

Graf Rezső

Horváth Vilmos budapesti olvasónk írja levelében a következőket:

„Tisztelt Szerkesztőség! Újabban mind gyakrabban találkozom egy olyan szóval, amelyről azt sem tudom pontosan, mire való. Ez a szó a *hoci*. Legutóbb azt olvastam valamelyik újságban, hogy még egy rabló is használta, amikor egy benzinkutat ki akart fosztani. Ezt kiáltotta oda a kútkezelőnek: »*Hoci* a pénzt!« Micsoda hát ez a csúf hangzású szó?”

Nézzük mindenekeelőtt azt, hogy mit is jelent ez a szó! Az értem kb. ez: Add ide! Ide vele! Tehát: *Hoci* a pénzt! *Hoci* azt a könyvet! Azaz: Ide a pénzt! Add csak ide azt a könyvet!

Hogy csúf szó volna? Azt nem mondanám. Legfőljebb játékos, bizalmas, elsősorban a *-ci* végződés miatt. Csakhogy ez a *-ci* nem azonos azzal a kicsinyítő, sőt becéző képzővel, amelyik főleg a gyermeknyelvben meg a tizenévesek nyelvében, az ún. ifjúsági nyelvben használatos olyan szavakban, mint *maci*, *naci*, mármint a nadrág, *ruci*, azaz ruha, azután *főci*, vagyis földrajz, *tőci* 'történelem' stb. Ennek a *-ci*-nek történeti okai vannak. A *hoci* múltja ugyanis egész a XVI. század végéig visszanyúlik. Valójában nem más ez, mint a *hoz* igének felszólító módú *hozd* alakja a *-sza* nyomosító szócskával ellátva. Ahogy volt régebben, sőt még ma is felbukkan az *addsza* vagy a *monddsza*, az *add* és a *mondd* bizalmas-népies nyomosításaként, úgy évszázadok óta él a *hozdsza* is, és ennek különféle alakváltozatai fejlődtek ki, olyanok, mint *hocca*, *hoca*, *hocasza*, vagyis a *-sza* nyomosító megismétlésével, azután *hoccide*, illetőleg rövid *c*-vel is: *hocide*, ez voltaképpen a *hozdsza* ide rövidült, összevont alakja. Nem kétséges, hogy a *hoci* változat kifejlődésébe és állandósulásába valamilyen módon belejátszott ez a *hocide* forma is. A lényeg az, hogy bár a népnyelvben számos egyéb változat is él – *hocég*, *hoce*, *hoces* stb. –, ez a *hoci*, vagyis a fő változat a köznyelvben sem ismeretlen, s így bizalmas, közvetlen hangulatú beszélgetésben való használata nem is hibáztatható. Kivéve, ha rabló használja, de akkor sem a szóval van baj.

Grétsy László

Először (öt éve) még csak Békés megye középiskoláinak legjobb helyesírói találkoztak Gyulán, hogy tudásukat összemérjék; majd fokozatosan kibővült a versenyben részt vevő megyék és iskolák köre (vö.: Szabóné Nagy Magdolna; 1992. 1:17); ebben az évben pedig már – nyugodtan mondható – országossá lett a gyulai Erkel Ferenc Gimnázium és Szakközépiskola által kezdeményezett és a szegedi tanárképző főiskolától támogatott nemes vetélkedés. Sőt: a február 28–29-én rendezett versenyre már az ország határain túlról is jöttek magyar diákok: a Vajdaságból, Szlovákiából, Kárpátaljáról.

A kiváló gyulai tanár és nyelvész, Implom József emlékének szentelt helyesírási versengésnek több mint 60 résztvevője a városi könyvtár tágas olvasótermében egy délelőttön át birkózott a feladatokkal: a tollbamondással és egy nehéz tesztnek aktív tudást és sok találékonyságot kívánó kérdéseivel. – Ezalatt meg a dolgozatok értékelése alatt Benkes Zsuzsanna, Cs. Nagy Lajos, Deme László, Fábián Pál, Nagy János és Rozgonyiné Molnár Emma tartottak nyelvi-helyesírási kérdésekről előadásokat a kísérő tanároknak, valamint a város és a megye magyar szakos pedagógusainak.

A gimnazisták között Magyar Kornélia (Erkel Ferenc Gimn. és Szakk., Gyula), a szakközépiskolások között Borsos Gabriella (Vajda Péter Gimn., Szarvas), a szakmunkástanulók között Sárközi Melinda (Gépíró-szakiskola, Jászberény) lett az első. – A határainkon túlról jött diákok közül Biacsi Dávid, a szabadi magyar gimnázium tanulója bizonyult a legjobb helyesírónak.

P. Á. L.

Helyesírási verseny Egerben

Április 25-én az egi tanárképző főiskola ismét megrendezte – hatodik alkalommal – a pedagógusképző intézmények országos helyesírási versenyét. Két egyetem bölcsészettudományi, illetve általános iskolai tanárképző kara, négy tanárképző és kilenc tanítóképző főiskola legjobb helyesírója (összesen 17 hallgató) jelent meg, hogy bizonyítsa felkészültségét. Öröndötes, hogy a Nyitrai Tanárképző Főiskola ebben az évben is (már harmadszor) elfogadta az egi meghívást. (Idén egy I. éves tanító és egy II. éves magyar–német szakos tanárjelölt képviselte a szlovákiai intézményt.)

A versenyfeladatokat (a kb. 210 szónyi tollbamondást és a különféle típusú gyakorlatokból álló feladatsort) T. Urbán Ilona, az MTA Nyelvtudományi Intézetének munkatársa szerkesztette meg. A jelíges dolgozatokat elbíráló bizottság elnöke Fábián Pál volt, az MTA Magyar Nyelvi Bizottságának társelnöke.

A pontozás alapján a versenyt Szabó Zita (Békéscsabai Tanítóképző) nyerte, a második helyezést Kollárik Péter (Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola, Eger) érte el, a harmadik pedig Némethné Új Éva (Zsámbéki Tanítóképző Főiskola) lett.

Bozsik Gabriella

Három válasz – sportnyelvügyben

Dr. Del Medico Imre úrnak. – Egyes sportágakban (pl. kosárlabda, vívás, vitorlázás) a *junior* (=ifjúsági) elnevezés mellett, helyett a *kadet* járatos. Ez semmiképpen sem a *serdülő* kategória szinonimája. A korosztály – sportága válogatja – nem is esik mindig egybe az ifikorcsopottal. Olykor a közte és a felnőtt korosztály közti korcsopottot nevezik *kadet*-nak. A szó nemzetközi műszó lévén, nem hibáztatom használatáért a sportsajtót.

Balabán Péter úrnak. – Sportbaráti köröm a *rakkolós* szót 'hajtós' értelemben használja. Ezt a szóalakot azonban zsargonjellege miatt mellőztem –, ugyan-ezen indokra hivatkozva a *gürcölőst* sem népszerűsíténém. A *rohanós* talán azért felelhetne meg magyaros szinonimaként, mert a labdarúgásban (is) rengeteget kell rohannia annak, aki – gürcöl.

Dr. Petheő úrnak. – A *bowling* azért nem nevezhető *gyeptekének*, mert tornatermi sport lévén nem gyepon folyik. – A *karatét* azért nem lehetne a *tenyérvívás* szóval helyettesíteni, mert rúgni, gáncsolni, lerántani is szabad benne – a legkevésbé tekinthető „pofozkodós” sportágnak. A *bowling* helyére valóban jó lenne magyar nevet találni, a *karate* magyarításával azonban talán már elkészünk. Én beélném annyival, ha a *karatéka* helyett a *karatés* elnevezést vezetné be a sportújságírás a sportágot űzők megnevezésére.

F. Kovács Ferenc

A szép magyar nyelvért

– Szövetségi és alapítványi hírek –

Ahogy előző számunkban is jeleztük (Édes Anyanyelvünk 1992. 1:20), folytatjuk a Szép Magyar Nyelvért Alapítvány vagyona kisebb-nagyobb összegekkel gyarapítók névsorának közlését. Ugyanakkor azt is szükségesnek tartjuk, hogy néhány olyan fontos – részben az 1992. május 15-i lapzárta után sorra kerülő – szövetségi eseményről is hírt adjunk, amelyről a lap más helyein nem esik szó, olvasóink számára azonban feltehetőleg nem érdektelen. Ezért e kis tájékoztatóban mindkét kötelességünknek eleget teszünk. Előbb felsoroljuk az Anyanyelvpolók Szövetségével kapcsolatos főbb adatokat, eseményeket, majd ezután közöljük az újabb adakozók névsorát.

1. Az Anyanyelvpolók Szövetségének jelenlegi taglétszáma 1240 fő. Elsősorban az Édes Anyanyelvünk folyóirat további számainak megőrzése szempontjából jó hír, hogy a szövetség – eredményes pályázatait következtében – támogatást kapott a Művelődési és Köznevelési Minisztériumtól, valamint a Lakitelek Alapítványtól. Ennek és a tagtársak szorgalmas tagdíjbefizetésének eredményeként a szövetség bankszámláján 1992. máj. 15-én 362 291 forint és 50 fillér van.

2. Az Anyanyelvpolók Szövetsége 1992. május 3-án különdíjjal jutalmazta a győri Kazinczy-verseny 10 kiválóan felkészült közép- és szakközépiskolai, illetve szakmunkás-intézeti tanulóit.

3. Ifjúsági csoport létrehozásának céljából alakuló összejevelte, munkatervjellegű megbeszélést tart az Anyanyelvpolók Szövetsége 1992. május 23-án. A történekről az Édes Anyanyelvünk következő számában részletesen beszámolunk.

4. Elnökségi ülésen egyeztetni aktuális tennivalóit a Szövetség 1992. június 6-án. Figyelemre méltó az egyéb feladatok mellett az idei soros közgyűlés előkészítése. Ennek tervezett időpontja: 1992. szeptember 26.

5. A Szép Magyar Nyelvért Alapítvány kuratóriuma 1992. június 5-én alakuló ülést tart. A testület képviselőit következő számunkban mutatjuk be. Az alapítvány vagyona megközelíti az 1,2 millió forintot.

6. Előző lapszámunkban örömmel soroltuk fel azon vállalatok, bankok, magánszemélyek nevét, amelyek, illetve akik támogatásukkal segítették a Szép Magyar Nyelvért Alapítvány működését, munkáját. E névsor az elmúlt hetekben tovább gyarapodott. Íme az Alapítvány újabb mecénásai.

Magánszemélyek: dr. Szathmári István (Budapest – 5000 forint); Illés Sándor (Pécs – 200 forint); Maruzsné Kovács Éva (Salgótarján – 500 forint); Kovács Éva (Budapest – 300 forint); Sipőcz Sándorné (Kapunvár – 200 forint); dr. Rozsnyai Jenőné (Szeged –

200 forint); dr. Paál Sándor (Pécs – 300 forint); Topolcsik Ferencné (Tolmács – 300 forint); Doroszai Elekné (Fegyvernek – 300 forint); Miskolci Margit (Budapest – 1300 forint); Tóth Erzsébet (Cegléd – 500 forint); dr. Fekete László (Szeremle – 1000 forint, a Magyar Nyelvör támogatására); Deák Éva (Szolnok – 300 forint); Szabó Jánosné (Szeged – 1000 forint); Muszka Ibolya (Budapest – 1000 forint); Gömöri Árpád (Jászberény – 500 forint); Csejtei Györgyné (Győr – 400 forint); Csajbók Ferencné (Túrkeve – 300 forint); Timkó György (Budapest – 1000 forint); Marosi Istvánné, Kölcsey Ferenc Általános Iskola (Győr – 500 forint); Ferencziné Germán Mária (Nógrád – 200 forint); dr. Turchányi Ágota (Budapest – 200 forint); Lőrincz Jánosné (Várpalota – 200 forint); dr. Kalmár Zsuzsanna (Salgótarján – 300 forint); Kányási Márton (Budapest – 500 forint); dr. Timaffy Miklós (Fonyód – 500 forint); Kovács Ferencné (Budapest – 100 forint); dr. Szilicsány Piroska (Budapest – 500 forint); dr. Keszei Károlyné, Huszár Gál Könyvtár (Mosonmagyaróvár – 900 forint); Bájmér Balogh Katalin (Kisújszállás – 300 forint); Baranyainé Illés Éva (Hegyeshalom – 300 forint); Szabó István (Eger – 300 forint); Haraszti Sándor és Haraszti Rosalie (USA – 100 dollár); Keresztes Kálmán és B. Klára (USA – 100 dollár).

Vállalatok, intézmények: Bajáki Ferenc Szakmunkásképző Intézet (Budapest – 7000 forint); 526. Számú Szakmunkásképző Intézet szakkörei (Csurgó – 6000 forint); Krúdy Gyula Gimnázium Beszélő nehéz köre (Nyíregyháza – 12 000 forint); Kisfaludy Károly Gimnázium Anyanyelvi Köre (Mohács – 1200 forint); Madách Imre Gimnázium tanárai és diákjai (Salgótarján – 3000 forint); Kartográfiai Vállalat (Budapest – 10 000 forint); Belvárosi Egészségügyi Szakiskola (Budapest – 8200 forint); Általános Iskola Beszélő nehéz köre (Somogyudvarhely – 1020 forint); Keleti Károly Közgazdasági Szakközépiskola (Budapest – 1300 forint); Komárom Városi Ipari Szakmunkásképző és Szakközépiskola (Komárom – 3000 forint); Egészségügyi és Óvónői Szakközépiskola (Kazincbarcika – 3800 forint); Szepsi Csombor Márton Gimnázium (Szikszó – 1200 forint); Intershoping Kft. (Budapest – 10 000 forint); Országos Kereskedelmi és Hitelbank Rt. (Budapest – 200 000 forint).

A Szép Magyar Nyelvért Alapítvány kuratóriuma köszöni minden támogató felajánlását. Bízunk abban, hogy e névsort következő számunkban tovább folytathatjuk.

A kuratórium megbízásából:

• Maróti István

Olvasóinkhoz

Ahogy előző számunkban is tájékoztattuk olvasóinkat a lap életében beállott változásokról, úgy elhatároztuk szándékunk, hogy a jövőben is mindig megosztjuk velük, azaz önkökel gondjainkat, örömeinket. Ezúttal csupán egyet, mégpedig az utóbbiak, vagyis a jó hírek közül.

Azok közül, akik valamilyen okból nem előfizetőink (pl. nem jutnak hozzá befizetőlaphoz), és nem is tagjai az Anyanyelvpolók Szövetségének, (mert ha azok lennének, akkor illetménylapként előfizetés nélkül is megkapnák az Édes Anyanyelvünköt),

többen panaszkodtak, hogy folyóiratunkat az utcai elárúsítóhelyeken sehol sem lehet kapni. Ez az utóbbi néhány évben valóban így volt, e számtól kezdve azonban már más a helyzet! Ez év áprilisában szerződést kötöttünk a Hírlapkereskedelmi Igazgatóság Kereskedelmi Osztályával, s ennek értelmében mostantól fogva lapunkat nyolcvan budapesti elárúsítóhelyen számonként is meg lehet venni. Nincs itt tehát arra, hogy valamilyen helyet előszámláljunk, a nagyobbak, az ún. „üzlet jellegű árusítók” közül azonban huszonötöt olva-

sóink tájékoztatására sorszámmal együtt felsorolunk.

Íme a lista!

1215 Bem u. 9.
1432 Csobánka tér
1434 Víziorgona u. 9.
1615 Csatárka u.
3024 Rózsa u.
3203 Kálvin tér I.
3204 Kálvin tér II.
3205 Kígyó u., aluljáró
3206 Deák téri aluljáró
3210 Váci u. 10.

3211 Szabadsajtó u. 6.
3213 Petőfi S. u. 17.
3214 Szt. István krt. 25.
3225 Párizsi udvar
3231 Bajcsy-Zsilinszky út 76.
3401 Marx tér
3635 Hegedűs Gy. u.
4020 Erzsébet krt. 17.
4208 Baross tér, üzlet
4410 Mexikói út
4431 Rákosszalva park
5019 Népliget, Metró
5021 Nagyvárad tér, Metró
6616 Nyuszi sétány
1612 Déli pu.

Éber szemmel, füllel

Tárolási hőmérséklet: max. 17°C° – fok

Ennek a Celsiusnak, nem beszélve a 17-es számértékéről, úgy látszik, két foka is van: egyszer °, másszor fok alakban. Ráadásul az elsőnek még a helye is rossz, hiszen a Celsius-fok jele nem C°, hanem °C! (Egy margarinos dobozon bukkant rá erre a fokból a kelleténél többet, a hosszú ékezetekből ellenben, mint a hőmérséklet mutatja, kevesebbet tartalmazó felíratra Ács Nándor balatonlellel olvasónk.)